ԱՂՈՒՍԱՐԻ ԹԻՒ 523 Հ. ՊՈԼԻՍ, 11/24 ՅՈՒՆՎԱՐ. 1903 ՇԱԲԱԹ 25 ՃԵՒՎԱԼ 11 ՔԵԱՆՈՒՆԸ ՍԱՆԻ 1318

JOURNAL ARMÉNIEN
MANZOUMÉI-EFKIAR
38, Grand' Rue de la S-Porte, 38
CONSTANTINOPLE

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Ֆ. ԳԱՅՍԷՐԵԱՆ
ԱՐՈՒԻ Կ'ՈՒՂՂՈՒԻ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
38, Գլաւ Պոռ մասէ, 38
Խմբագրութեան ուղղուած գրութիւններ եւ լրեր տրուին։

Մանզումէի Էֆքեար

ՀԱՅԱԿԱՆ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

منظومهٔ افکار
ارمنجه یوی وسیاسی غزته‌در
صاحب امتیازی : اوحانس فرید
اداره‌خانه‌سی : باب عالی جاده‌سنده نومرو ۳۸

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

	Տարեկան	Վեցամսեայ
Պոլսոյ համար	80 ղր.	50 ղ.
Գաւառներու համար	108 »	60 »
Դրսեւոյ համար	25 ֆր	13 ֆ.

ՕԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
Մէկ անգամի համար, տող 5 դրուշ,
Մէկ անգամ աւելի ծանուցմանց համար մասնաւոր պայմաններ։

10 ՓԱՐԱ — "ՄԱՆԶՈՒՄԷ,, ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԱՄԷՆ ՕՐ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻՆ — 10 ՓԱՐԱ

ՕՐՈՒԱՆ ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Ամէն մարդու օրուան մտածումին առարկան՝ տիրող տագնապ ցուրտէն ու թանձրախառ ձիւնէն ուրիշ բան չէ հիմա։ Զիւնը որ յունվար ամիսի չաբաթ իրիկունէն սկսաւ և երեք օր տեւեց անընդհատ, մեծափառ հանդարտութեամբ բաղկած է փողոցներուն մէջ, տանիքներուն վրայ, մեայուն հիւրի մը անհետեւութեամբ ու ընաւ փութկոտութիւն չցուցներ օր առաջ մեկնելու։

Իրաւ է որ ուրիշ անգամներ ալ շատ կամ քիչ համեմատութեամբ ձիւն կը տեղար մայրաքաղաքիս մէջ, սակայն հեռեւեալ օրը կամ շատ շատ երկու օր վերջ ձիւնապալը կ'սկսեր և սքանչելի կ. Գոյնը չուտով կը փոխուեր իր զարնանային կեանքը։ Մէկ քանի տարի առաջ թէև աւելի խիստ ձմեռ մը ունեցանք, Ոսկեղջիւրն իսկ առուեցնելու տարիճան սառակութեամբ, սակայն առիկա ալ հազիւ մէկ քանի օր տեւեց, սեղի տալով գաղջ արեւի մը, որ իր կենդանարար ճառագայթներով եկաւ տարցնել մասնի անդամները անոնց՝ որոնք միջոց չունէին տրուեսական դիւրութիւններով ցուրտին դէմ պաշտպանուելու։

Շաբաթէ մը ի վեր բոլորովին փոխուած է, մայրաքաղաքիս տնտեսական վիճակը։ Կաղանդի, Մինդեան ամանման օրերուն տաքիւ գրեթէ գործառնութիւնները մասամբ դադրած էին։ Ձիւնն ալ յաջորդեց և հիմա այն մարդիկը որոնք գործ կը հայթայթեին նիւթական համեստ կացութիւն ունեցող ընտանիքներու, առ այժմ վերապահութեամբ կը շարժին, նկատելով որ այս ձիւնին քալելն իսկ գժուար է փողոցներուն մէջէն, որոնք մեծաւ մասամբ առած են գրեթէ։ Միւս կողմէ ամենէն ու փայտը գլուխ բռնած կ'երթան, իրենց հետ բարձրացնելով նաեւ միսին քաշը ուրիշ, հաւիթին հատը 30 փարայի և այսպէս շատ մը կեանքի անհրաժեշտ պէտքերը։

Ունեւորին համար սքանչելի առիթ մըն է այս եղանակը կեանքի փոփոխութիւնն ըմբոշխնելու և հիւսիսային առուցեալ երկիրներու յատուկ կեանքը չօշափելի կերպով վայելելու համար։ Երբ վառարանը կը ճաճատի կրակատաս սրահի մը դրան մօտ, անոր պատուհանին ապակիին փողոցի ձիւնը դիտել, սահողներու վրայ խնդալ և չարաճճիութեամբ մը փոքրիկ ձիւնագնդակներով ուղեւորները յանկարծակի բերել, կ'երեւակայենք որ արհամարհելի հաճոյք մը չէ փոքր կաշի կոնակը դուռ եղողներուն համար որոնց դրամագլուխներն ալ իրենց ձմեռուան վերարկուին չափ թանձր կ'ըլլան բնականաբար։ Սակայն Աղքատախնամին և գթասիրտ անձանց կազանդի եւ Մնունդի դոյզն նուէրները ու չնորհած ածուխները ստանալէ անմիջապէս եաք 5—6 գաւակներով անգործ և առանց ածուխի, խաւը թափած թեթեւ հագուստներով, խարխուլ տնակի մը անկիւնը կծկուիլ ու չարունակ կնոջը հետ աղքատութեան կռիւ ընել։ Կեանքերու ամենէն սոսկալին է որուն յիշատակն իսկ մարմինը կը փչաքաղէ մարդուս։

Եթէ աս ու ան ընտանիքի հայրը կրնայինք մեղադրել առաջ իրը աշխատութենէ խուսափող, այսօր իրաւունք չունինք ծուլութեան նախատինքը նետել կարօտ ընտանիքներու երեսին, քանի որ շաբաթ մը ի վեր մայրաքաղաքիս մէջ տիրող օդերուն փոփոխութիւնը գործառնութիւնները դադրեցուցած, աշխատութիւնները անկարելիութեան մատնած և կեանքն ալ աղցուցած են տարապայման կերպով։

Մեր վեհ. կայսրը՝ որ այնչափ հոգածութիւն կը ցուցնէ իր ընդհանուր հպատակներու մասին անխտիր, բաւ չսեպելով տարուայ մէջ՝ աղքատներու բաշխուելու համար մէկ անգամ չնորհած գումարը, երկրորդ անգամ եւս բարեհաճեցաւ նոյնչափ գումար մը առատաձեռնել, թեթեւցնելու համար ամէն ազգէ կարօտներու թշուառութիւնը։ Մեր Օգոստափառ Վեհապետին այս լիառատ գթութիւնը պէտք է օրինակ ըլլայ նաեւ մեզ, հաւատարիմ հպատակներուս, մեր կարողութեան չափով օգնութեան ձեռք կարկառելու համար ասատկաշունչ ձմրան առթիւ առուպղներուն։ Աղքատախնամին մէնթիրեէ մը ալ, կամ ծանուցուած ազգասի մը գնակը առատաձեռնութեամբ 10 փարայ ձգել չեն կրնար անշուշտ հիմնական գործման մը ըլլալ կարօտներու, որոնց մէջ դժբաղդաբար ամենիսի գործէ ինկած անանկներ կան օրնդ ծրդել ու կարն, մոռալ ամենն։

Ո՞վ չհագաւ իր ամէնէն թանձր հագուստները, ֆանէլաները. ո՞վ չնորհեց իր ֆոչիկները. ո՞վ չբաժանագանեց իր վառելիքներուն մթերքը։ Եթէ ունեւորներուն համար այդչափ զգալի դարձաւ ձմրան խստութիւնը, բնականաբար արդէն թշուառութեան հետ կռուողներուն համար աւելի սոսկալի եղաւ անոր հարուածը։

Աղքատախնամներուն ամէնուն ալ սիզբունքը այն է թէ՝ իրենք հիւանդախնամ մարմիններ են, աղքատախնամ չեն. օն ուրեմն, ճշմարտապէս հիւանդախնամ պիտի ըլլան մէկ քանի շաբաթէն, երբ ցուրտը սկսի իր աւերները գործել աղքատ տնակներէ ներս, ու հիւանդութիւնները իրենց այլազան տեսակներով ու որակներով սիրապետեն խեղճերուն վրայ. այն ատեն թո՛ղ ամուր փարին Աղքատախնամները իրենց «Քրէպի Ֆանթիէ»ներուն և խնայողութեամբ աւելցուցած դրամներուն։ Երբ անհրաժեշտ վառանգ մը կայ աղքատին առջեւ, և Մարմին մը կայ որ մարդասիրաբար յանձն առած է աղքատին օգնելու գովելի սիզբունքը, չենք հասկնար թէ ի՞նչ ըսել է խնայողութիւն ընելով դրամ աւելցնել։ արդեօք աղքատներու կեանքը այդչափ ոտան կ'երեւայ, զոր փրկելու համար մէկ քանի սսկի չտա կը տեսնեն, երբ նոյն իսկ այդ դրամը վճարողներուն նպատակն է միայն ու միայն աղքատներու օգնել։

Վիճաբանութիւնով կամ սկզբունքի վրայ յամառելով մնալու ժամանակը չէ։ Ձիւնը տառած կը ապասէ փողոցներուն մէջ, անմիջական հիւանդութիւն սպառնալով պատապարութենէ զուրկ դանուողներուն։ այն որ մարդասիրական զգացում կը տածէ, այն որ սրտին մէջ գութի նշոյլ մը ունի, պէտք չէ վաղուան սպասէ, այսօր իսկ նպաստելու է իր դրացիին կարողութեան չափով։ Հինգ օխա ածուխը, համեստութիւն չվիրաւորելու համար իրրեւ փոխ տրուած 10 ղրուշը կամ 100 արամ բրինձը շատ անգամ կեանքը կը փրկէ։ Այսօր ինչ որ ունինք, գոնէ անոր տասանորդը կամ քսանորդը մասը չշլանանք մեր դրացիին։ այս ցուրտի օրերը կ'անցնին, վաղը անոնք ալ կը շահին, մենք ալ կը շահինք. ինչ բարեգործութիւն որ կրցանք ընել, ան կը մնայ մեզ մխիթարութիւն։

Ա Ն Դ Ա Ր Ձ !...

(ՓՐՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ ԿԵԱՆՔԻ ՀԱՅՈՐԷՆ)

Ազնուականութեան և ունեւորութիւն,—հօրենական ժառանգ երկու հազուագիւտ ձիրքեր՝ քիչ անգամ քով քովի ապրող,—իրար եկած էին՝ գիւղին մէջ որպէս զի մասով ցուցուցին Թանթէլեանները, որանք իրաւունք գթոտ, առաքինի և պարծանքն էին առ գեղին։

Առանց մէկ հատիկը չէր, բայց մէկ հատիկէն աւելի բան մըն էր Միքէ, հինգ ազիկ-զաւակի մէջ միակ մանչը, լոյսի պոյծառ, հզօր մաս մը՝ ցաթած իրենց տաբանական էգ կեանքին վրայ։ Մայրը — «Մա՜նչս...,» ըսած տանը մանչ մըն ալ բերնէն կ'ելլար։

Տարօրինակ չէր ուտի, երբ մանկապարտէզի հիւանդախնամ աղու չփացումներովը մեծցուցած ըլլային զինքը։ Թուղուին կոթը պակաս չէին ըրած. ուտելիքներուն էն կամեղները իրեն պահած կ'ըլլային միշտ, և միշտ նոր հագուստ մըն էր որ կը տեսնուէր իր վրայ, փողկապին երկու անառակ ծայրերուն կայթին հետ։ Ու Միքէ ծնողքին ու քուրիկներուն առաջ տարփանքին մէջ պլլուած՝ երջանկութեան կեանքը սաղմնած էր քսանչմէկ արփաւէտ գարուններով։

Քանդմէկ տարո՛ւ։

Ասիկա բաւ և չատ էր արդէն՝ աշխատ ցուցնելու Միքէի անոր չուրջի միջավայրի երջանկութիւնը, և անոր կոկորդին խեղդ մը տալու ընտանեկան գուգուրանքի այդ սեղմ թագատոցին մէջ։

Եկող գացող չատ ունէին։ Առանցմէ կրցած էր տղիկներ նիչել իր տրտի ալպօմին մէջ՝ ուր դէմքեր միչտ հակամէտ էին ժժգունելու, եղծուելու։ Մէկը արդուզարդով աղուր գտած էր, միւսը՝ խօսած ատանը, ուրիշ մըն ալ՝ դէլնակին առջեւ միայն, երբ «Ֆիֆի» բոլքան կատացնէր սաեղներուն վրայ։

Որին տար կայանք. մեկնումներու պատն ձեռքը նշանակիչ կերպով թոթվողներո՞ւն թէ սալոնին մէջ նայուածքի ու ժպիտի քերթուածը ժամերո՛վ կարդացողներուն։ Ամէնքն ալ տեսակ մըն էին վերջապէս, և բոլոր այդ ցոյցերը որոնք «ծախուելու» գինովը կը չռայլուէին՝ չէին կրցած խաղցնել իր անհանգարտ, եռուզեռ հոգին։

—«Մէկերնուդ մէ՛կը», կ'ըսէր իւրովի, ամէն անգամ որ վերմակը գըլխուն քաշէր ձմեռ կէս-գիշերներուն։ Եւ գիշերներու անուրջը որ կը փթթէր իր թմբիրին մէջ՝ անոնց ամէնքն ալ մառացութեան կը մատներ, տեղ տալու համար անանուն, անշուք էակի մը՝ որուն օր մը ի՛նչպէս հանդիպած ու տեսնուած էր հեռաւ, տիրաի պատմութեան առաջին էջն էր առիկա։

Բ.

—Ըլլալի՛ք բան չէ։

—Հաւատալի՞ւ չի գար կոր։

Ըլլալիք բան չէր. այո, հաւատալի՞ բնաւ, բայց եղածը եղած էր. գեղը ամբողջ արձագանգ գտած էր գայթակղական այդ տարաձայնութիւնը։

—Կուլխէ հանեցին խեղճը։

Միքէ գիշերուան իր տնուրջներու հուրիին, անանուն ու անշուք այդ աղջկան առած էր որոշումը, պակին ալ առօք փառօք ըրեր լմնցուցեր էր։

Սէրը կոյր է կ'ըսեն։ Ջենք կրնար ըսել թէ սուտ է այս խօսքը, բայց սխալ է՝ իրաւունք ունինք ըսելու, որովհետեւ կոյրզկուրայն, աչկապուտի պէս ձեռքը առչի իյնողին հաճութիւն տալ չէր անորը, հապա բաց աչուքներով, տիրաի պարզ ընտրութիւնով մը, միտքի անխա՛խտ համոզումով մը։

Հարանիքին, ո՛չ մէկ ներկայացուցիչ իրեններէն։ Իրաւ, աս չէ՞ր ուզեր որ ըլլար, բայց իր տիրացած լոյս երջանկութիւնը սեւցնող պարագայ մը չէր նկատած ինք առանց բացակայութիւնը։

Գայրերը լացեր, լացեր էին ան իրիկուն, հայրը՝ ծնունդով չափազանց բարի էակ՝ անկիւն մը նստեր, մաղթանքի քանի մը վանկ կը մրթմրթար պակաւոր տիրական զգուին հասցէին, մինչ մայրը անէծքներուն զատուածները քակելու վրայ էր իր վչտակոծ չրթունքէն։

Կը կարդուէր կոր... կ'ուզը կատարէին։ Առոր ինչքն հաւներ էր։ Նախ, գրկաչափնե՞ր պէտք էին՝ չափելու համար այն խարտեղ անդունդը որ կար երկու գերդաստաններու միջև, իրենցը և հարսինը։ Հա՞րս մի... հարսանի՞թ հաներ լկտաբոյ։ Աղուսորութեանը արդեօք. իրեն աղուն աղուո՛ր պակաս ըլլար, և թէ սալոնի՝ աղջիկներ։

Ու Միքէի համար յաւիտեա՞ն գոյուած էր դուռը իր մայրենի երդիքին, միակ, հոգեցունց խօսքով մը՝ որ տեսակ մը դամբանական է ծնողական սէրը մէ՛կ չունկով ուրացող «անառակ որդիներու։

—«Զուսեցա՛ծ ըլլամ ատանկ զաւակ...»։

Ըսուածը անդարձ էր։

Գ.

Ետքէն զգաց Միքէ սխալանքը իր ըմբոստ քայլին, սակայն ափսո՛ս, տա քայլը անգամ մը առած գտուեր էր։

Իր ներքոյ երկու մարտ կը մղուէր հիմա, մէկը՝ տեսնելը զղջալու պէս զգացումի մը զարթնումը կարօտի կոտուքներով, միւսը՝ այն անառնման սէրը որ կողակցին մեղոյշ աչքերուն խորը կը լճանար։ Ու իր միտքին՝ մէկէն միւս երթուղարձը կ'ուզեր կը ուզեր իր նոր երջանկութեանը զգալիկ չէնքը, հեղեղէն քչուող խաւաքարէ սիրուն ղղեակի մը պէս։

Ինչո՞վ պիտի ապրուէր։ Մինակ սէրով եթէ կարելի ըլլար գիւր կենցաղի մը տիրանալ, արքայութիւն կ'ըլլար աս աշխարհը։ Վայելքի յիմարութեանը մէջ միայն աս կէսը խելք չէր ըրեր ան։ Միւս կողմէ կնոջը ծնողքը իրենց փեսին փարթամութենէն շլացած՝ դիւթական տեսեր էին հեռանկարը որ պիտի պարզուէր այս միութեամբ։

Շատ չանցած Միքէ համոզուեցաւ վասակած վիճակին, և համոզուելէ ուրեմ՝ համակերպել գիտցաւ։ Սորվեցաւ թէ ինչպէս կ'ուտուի ձիթապտուղ կամ պանիրը չերտ մը հացին հետ, առատ իրիկուն, իրիկուն առատ անփոխոյ։ Փեսութեան լաթերը վրայէն հանած չուներ, ու եղը որ օձիքներուն եղրը կը ծիտ՝ անգամ մը աւելի կը չեշտէր իրեն տխուր իրականութիւնը։

Պէտք էր գործի մը մտնել։ Դպրոցէն ստացած ուսումը՝ որ քմայական ըլլալուն պատառ մը բան էր՝ չպիտի բաւէր իրեն ոչ գրագրութիւն ընելու և ոչ ալ ուսուցչութիւն։ Արհեստ. մինչեւ որ ապարանքն մը անցուներ դասակին՝ կեանքին օրը իրիկուն պիտի ըլլար, եթէ երբեք եղած ալ չէր աս իրիկունը։

Այն քանի մը այցելութիւնները՝ զոր տանտերէցը, ձեռքը լանջքին, կուտար պարզապէս ձեր համբերութիւնը փորձելու համար էր։

Վրացին չէրցաւ հասատապէս որոշել թէ մինչեւ օ՞ր ատիճան անկեղծ էին հանքատէրին ըսածներէ, բայց քանի որ համբերպութիւն մը կար և ինքն ալ զայն ձեռք անցընելու պաշտօնով եկած էր, գոհ մնաց հանքատէրին բացատրութիւններէն, ու բարեկամական չեշտով մը,

—Ուրեմն հրամմեցէք երթանք, բաւ, պարապ տեղը քոյրս մտահոգ թող չըլլայ տունը։

Շարամով իրենց խմածներուն փոխարժէքը վճարեց և երկուքը մէկէն կառք նստելով հասան Վրացուհիին բնակարանը։

Գլուխին երբ իմացաւ որ հանքատէրն է եկողը, կարած սրտով դիմաւորեց զայն, ու իր սովորութեան համեմատ ծանրէն ծախսելով ինքզինք, սկսաւ մեղադրել Շարամովը այս մէկ քանի օրուան բացակայութեան համար։

Ալ հիմա խարուելու վիճակին մէջ չէր Մելինէի հայրը, որ ինքն ալ փոխադարձաբար կեղծիք չռայլելով տարփուհիին, զղջանք կը զգար անոր կեղծ ու պարիր ձեւերէն, վատահ ըլլալով որ անոնց ամէնքը իրմէ դրամ ծնողքին՝ ժպտուն երեսի մը չէին յանգած բնաւ։ Աստուծոյ պաշտօնեան լեզու կը թափեր չարունակ, սարբ գիրքերէն կարտեր կը յիշեր՝ չանելու ջանքով մտրկանը սիրտը, բայց անիկա միչտ ապառաժ կը մնար զաւակին խեռ ընթացքին հանդէպ։

—Մանչ զաւակ չունիմ, չեմ բերեր ըսեր՝ ազատեր եմ ես, Տէր Հա՛յր։

—Դիտե՞ս, օրհնած, ինչ մեղք գործած կ'ըլլաս կոր այդ խոստովանութեամբդ. թէ որ ես ներեմ, բարձրեալն Աստուած չուզէ պիտի ներել։

—Աստոր փոխարէն աղքատներուն կ'ողորմիմ, ցաւած սիրտեր կ'սփոփեմ, անոնց աղօթքները հերիք չեն հոգիս ծանրութիւնը թեթեւցնելու։

Եւ երկիւղածօրէն հոգաւորին քղանցքը վեր հանգրիեալով, քովինքի կախարդպանէն քանի մը ոսկի կը հաներ, առներէցին ափը դնելու համար։ Տէրտէրը՝ բարեպաշտ և ուղղամիտ,—ինչպէս սովոր են ըլլալ արհեստ դարձած բոլոր ընորհունակները,— կ'առներ կը քաշէր դէմքով տխուր ու սրտով անունապէ՛ս ուրախ, մէկ հատը հազիւ հազ հաճելով ցնծալ ազգաւոր ազուն, միւսները ընդմիշտ վրան պահելով, կարծես չի պաղեցնելու ազնիւ դիտաւորով գրպանին անուշ ատաբութիւնը։

Դ.

Ապրանքը ապրանք չէր ազուն, որ որի աւելի գիտակից կ'ըլլար անիկա թշուառութեան պատուրիչ դրուագներուն և ամուսնական սէրը կը լուծուէր, կ'ասեմար հեազհեազ, գարունի առատ մտախուզին պէս՝ զոր արեւը մինչեւ ցորեկ ազուր մը կը ցնդէ։ Ու ցորեկը, թշուառութեան ցորեկը, ազնուած էր Միքէ։

Ցանկարծ միաքը եկաւ որ յոյսերի դրամ կը վճարեն լրագիր հանողները։ Գաղանութենէն ի վեր ներսիդին գրականութեան սէր մը կար արդէն։ Կուչում ըրաւ ատոր։ Գրեց ուրեց, ուրեց գրեց, ամբողջ գիշեր մը և առաւն խմբագրատան մը սանդուխներէն սկսաւ վեր մագլցիլ։ Մարգը առաւ գրածը, արագ նայուածք մը ձգեց վերադիրէն մինչեւ սարգրութիւն և հոն կանգ առաւ։

—Թանթէլեա՞ն..., Սերգիս էֆ.ի՞ ազա՞ն ես դուն, ըսաւ շուարած։

Մէկիս մը վճարեց ու համբուրեց յարս գռնոջ։

Հեռաւեալ օրը, միեւնոյն պահուն յոգուածագիրը ամսած էր նորէն, մելանը դեռ թաց գրուածք մը ձեռքը։

—Կ'ազատեմ,—յարեց խմբագրապետը՝ այս անգամ դժգոհանքի յայտնի ծալք մը դէմքին վրայ,— իմմէ յատուկ բարեբերէք Սերգիս էֆէնտիին, տասի չահելու համար ձեզի թող չչխատանք, մեղք եք, աչուընիդ կը տարանայ, ձեռուընիդ կը յոգնի...։

Ո՛չ... ասիկա հաչիւին մէջը չէր։ Որի՞ բարեւ ըներ. առաջին վարձքը չարթելու համար պատրաստուած ծաղկներ էին։ Մէկ քանի ժամ տեւող տեսակցութեան մէջ, երկու կողմէն ալ չքմեղացումի բուսական կեղծիքներ չռայլեցին և Շարամով կարեւոր գուսմար մը ձգելով օրուան ծախսի համար ուշ տաեն տուն մեկնեցաւ գլուխի ձեռքի սեղմումներով։

Հանքատէրը երբ տուն վերադարձաւ, չկրցաւ յուզում մը զսպել, ու խղճի խայթէն տանջուելով ուղղակի ամուսնոյն ոնեակը գնաց, որ ա՛լ բոլորովին յուսահատ ամուսնական երջանկութենէ, հիւանդ, ակար կը տառապէր անկողնոյն մէջ։ Կնոջը աքլեսոսկալի կերպով ծանրացաւ որոնի վրայ, կամաց մը քացաւ ննջասենեակին գուռը, ուր ամիսներէ ի վեր տաք կոխած չէր։ Կռնի լամբարը ակար կերպով կը լուսաւորէր հիւանդին սենեակը և պատասի մը առնիրուհիին անկողնէն քով կը մրափէր։

—Մէ՞ն է ան, հարցուց հիւանդը, պառկած տեղէն գլուխը չվերցնելով։

—Ես եմ, պատասխանեց Շարամով, յանցաւորի նման տատամսոտ քայլերով մահճակալին մօտենալով։

Տանտիրուհին գիշերուան այս պահուն, ամուսնին անակնկալ այցելութեանը չկրնալով նշանակութիւն տալ.

—Դուք էք, ըսաւ, մթէ կարելի՞ բան է որ դուք գիշերուան այս ժամուն ձեր ամուսինը յիշէք։

(Շարունակի՛ւ)

«ՄԱՆԶՈՒՄԷ»Ի ԹԵՐԹՈՆԸ

ՔԱՍԻՄ 38

ԿԱՌՈՏ ՀԱՆԳՈՅՑ Մը

ԶԼԻՊ

Տեղական-ընտանեական կեանքէ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Գ.

Վրացուհիին եղբօր այս յայտնութեան առջեւ չանթահար եղաւ Շարամով, որ բնաւ չէր սպասեր նենգութեան ու գաւթ այս ատիճանին, երկիւղ մը պատեց զինք և սկսաւ ճչմարտապէս գողալ։ Երկու օր միայն դադրեցնելով իր այցելութիւնը վրացուհիին, ա՛յնչափ սպառնալիքի կ'ենթարկուեր, եթէ բոլորովին անկէ երես դարձնէր, ինչ չարիքներ պիտի նիւթէին որդեօք գլուխն։

Այս պահուս սառանայ կ'երեւար ոչին՝ Վրացուհիին, որուն՝ գեղեցիկ դէմքի տակ ծածկուած օձ մը ըլլալը ալ եւս դադնիք չէր իրեն համար։

Զատէ վրայ խորհիլ մաքին իսկ չէր անցներ, ոչ իսկ Վրացուհին այդպիսի յայտնութիւն մը ըրած էր իրեն և հիմա որ այս մարդը կ'ըսէր թէ «մտա օրէն զաւակ մը պիտի ունենայ», ակներեւ էր որ սոսկալի խարդախութիւն մը կը նիւթուէր իր չուրջ։ Տիմար հանքատերը հազար անգամ կը զղջար հետեւած սխալ ճամբուն համար, որուն ծայրը վտանգներու ամենէն մեծին էր որ պիտի յանգեր։ Ինչ ըսէր, ինչ ատարկութիւն ըներ այս յայտնութեան հանդէպ որ ճշմարտանման էր և կրնար իրը ազդու զէնք գործածուիլ իր դէմ, հարատութեանը մէկ մասը ձեռքէն կորզելու համար։ Հակառակիլ, տարփուհիին եղբօրը հետ կռիւի ելլել, անօգուտ էր և աւելի մեծ գայթակղութեան դուռ պիտի բանար, իսկ համակերպիլ, ո՛հ ձեռքովը գերեզմանը փորել, ըսել էր։

Շարամով վայրկեանի մը մէջ խորհեցաւ ասոնց ամենուն վրայ, և պաղարիւնութիւնը պահելու գերմարդկային ճիգով.

—Կ'երեւայ որ վատ երեւակայութիւն ունիք, բաւ Վրացուհիին եղբօր, իմ զաւակս է որ աշխարհ պիտի գայ, իմ մասիս առաջին անգամն է որ կը լսեմ այս տարօրինակ իրողութիւնը որ եթէ գոյութիւն ունենար, ի հարկի ես ալ պիտի գիտնայի։

—Ի՞նչ, մինթէ կը կասկածի՞ք, հարցուց մարդը սպառնական դէմքով, եթէ քրոջս այս մասին պահած լռութիւնն է որ կասկած կը պատճառէ ձեզ, պէտք է գիտնաք որ անիկա ձեր կարծած կիներէն չէ, համեստութիւն ունի և չկրնար ներեսաբար ամէն բան խոստովանիլ, նոյն իսկ եթէ ստմուսինը ըլլայ դիմացինը,

—Գիտեմ, պատասխանեց Շարամով դառն երգիծանքով մը որ չվրիպեցաւ դատան մարդուն տեսութենէն ու աւելի եւս կատղելով,

—Աչքդ բաց պարոն ասնաց, երբ խնդիրը համեստութեան վրայ է, Վրացի կիները բազդաւորութեան չեն կրնար դրուիլ Հայ կիներու հետ։

—Ինչպէս է, պատասխանեց հանքատերը ծաղրածութեամբ, ով չգիտեր Վրացուհիներու համեստութիւնը։

—Գոնէ դուն գիտես, բաւ մարդը բնաւ ինքզինքդ չաւրելով. բայց հիմա տասնակ պարապ վէճերով ժամավաճառ չըլլանք, ըսէք տեսնեմ, ինչ պիտի ընէք,

Շարամով նկատելով որ այս կատաղի մարդուն խօսք հասկցնելը անկարելի է, խոհեմութիւն սեպեց հաժակերպիլ անոր առաջարկին ու այս չարիքին հիմնապէս փրկուելու միջոց մը խորհիլ ազատ գլուխով, ուստի ինքն ալ փոխելով լեզուն, գաւաթը մարդուն գաւաթին զարկաւ ու սիրալեզ չեշտով մը,

—Ուրախ եմ որ ձեզ նման պատուաւոր ազգականներ ունիմ, բաւ, այս մասին բարեբախտ կը սեպեմ զիս, և եթէ ասկէ առաջ հարիւրին յիսուն համարում ունէի, հիմա պարագ կը սեպեմ խոստովանիլ թէ կրկնապէս աւելցած է յարգանքս ձեր ընտանիքին նկատմամբ։

—Շնորհակալ եմ, պատասխանեց Վրացուհիին եղբայրը, ինքն ալ մեղմացնելով լեզուն, ու խիստ գոհ մնալով ձեռք բերած յաղթութենէն։

—Ինձ համար քաջալերմամբ հեռաւ ապրիլ՝ մեռնիլ ըսել է, շարունակեց Շարամով, բայց պատճառներ կայնն, լուրջ պատճառներ, որոնք կը ստիպեն զիս մէկ քանի օր չյաճախել անոր քով, նոյն իսկ մեր երկուքին ալ շահուն համար. ես այս կէսը մասնաւորաբար հաղորդեցի իրեն, և ուրախ եմ որ քայլդ ամէն չահ ոտքի տակ կ'առնէ և չուզեր որ կարճ ժամանակի համար իսկ բամնուած ապրինք իրարմէ։ Գալով ձեզ ցոյց տուած ընդդիմութեանս, պարզապէս ձեր համբերութիւնը փորձելու համար էր։

Վրացին չէրցաւ հասատապէս որոշել թէ մինչեւ օ՞ր ատիճան անկեղծ էին հանքատէրին ըսածներէ, բայց քանի որ համբերպութիւն մը կար և ինքն ալ զայն ձեռք անցընելու պաշտօնով եկած էր, գոհ մնաց հանքատէրին բացատրութիւններէն, ու բարեկամական չեշտով մը,

—Ուրեմն հրամմեցէք երթանք, բաւ, պարապ տեղը քոյրս մտահոգ թող չըլլայ տունը։

Շարամով իրենց խմածներուն փոխարժէքը վճարեց և երկուքը մէկէն կառք նստելով հասան Վրացուհիին բնակարանը։

Գլուխին երբ իմացաւ որ հանքատէրն է եկողը, կարած սրտով դիմաւորեց զայն, ու իր սովորութեան համեմատ ծանրէն ծախսելով ինքզինքը, սկսաւ մեղադրել Շարամովը այս մէկ քանի օրուան բացակայութեան համար։

Ալ հիմա խարուելու վիճակին մէջ չէր Մելինէի հայրը, որ ինքն ալ փոխադարձաբար կեղծիք չռայլելով տարփուհիին, զղջանք կը զգար անոր կեղծ ու պարիր ձեւերէն, վատահ ըլլալով որ անոնց ամէնքը իրմէ դրամ ստանալէ անմիջապէս եաք 5—6 գաւակներով անգործ և առանց ածուխի, խաւը թափած թեթեւ հագուստներով, խարխուլ տնակի մը անկիւնը կծկուիլ ու չարունակ կնոջը հետ աղքատութեան կռիւ ընել։ Կեանքերու ամենէն սոսկալին է որուն յիշատակն իսկ մարմինը կը փչաքաղէ մարդուս։

Եթէ աս ու ան ընտանիքի հայրը կրնայինք մեղադրել առաջ իրը աշխատութենէ խուսափող, այսօր իրաւունք չունինք ծուլութեան նախատինքը նետել կարօտ ընտանիքներու երեսին, քանի որ շաբաթ մը ի վեր մայրաքաղաքիս մէջ տիրող օդերուն փոփոխութիւնը գործառնութիւնները դադրեցուցած, աշխատութիւնները անկարելիութեան մատնած և կեանքն ալ աղցուցած են տարապայման կերպով։

Մեր վեհ. կայսրը՝ որ այնչափ հոգածութիւն կը ցուցնէ իր ընդհանուր հպատակներու մասին անխտիր, բաւ չսեպելով տարուայ մէջ՝ աղքատներու բաշխուելու համար մէկ անգամ չնորհած գումարը, երկրորդ անգամ եւս բարեհաճեցաւ նոյնչափ գումար մը առատաձեռնել, թեթեւցնելու համար ամէն ազգէ կարօտներու թշուառութիւնը։ Մեր Օգոստափառ Վեհապետին այս լիառատ գթութիւնը պէտք է օրինակ ըլլայ նաեւ մեզ, հաւատարիմ հպատակներուս, մեր կարողութեան չափով օգնութեան ձեռք կարկառելու համար ասատկաշունչ ձմրան առթիւ առուպղներուն։ Աղքատախնամին մէնթիրեէ մը ալ, կամ ծանուցուած ազգասի մը գնակը առատաձեռնութեամբ 10 փարայ ձգել չեն կրնար անշուշտ հիմնական գործման մը ըլլալ կարօտներու, որոնց մէջ դժբաղդաբար ամենիսի գործէ ինկած անանկներ կան օրնդ ծրդել ու կարն, մոռալ ամենն։

Ո՞վ չհագաւ իր ամէնէն թանձր հագուստները, ֆանէլաները. ո՞վ չնորհեց իր ֆոչիկները. ո՞վ չբաժանագանեց իր վառելիքներուն մթերքը։ Եթէ ունեւորներուն համար այդչափ զգալի դարձաւ ձմրան խստութիւնը, բնականաբար արդէն թշուառութեան հետ կռուողներուն համար աւելի սոսկալի եղաւ անոր հարուածը։

Աղքատախնամներուն ամէնուն ալ սիզբունքը այն է թէ՝ իրենք հիւանդախնամ մարմիններ են, աղքատախնամ չեն. օն ուրեմն, ճշմարտապէս հիւանդախնամ պիտի ըլլան մէկ քանի շաբաթէն, երբ ցուրտը սկսի իր աւերները գործել աղքատ տնակներէ ներս, ու հիւանդութիւնները իրենց այլազան տեսակներով ու որակներով սիրապետեն խեղճերուն վրայ. այն ատեն թո՛ղ ամուր փարին Աղքատախնամները իրենց «Քրէպի Ֆանթիէ»ներուն և խնայողութեամբ աւելցուցած դրամներուն։ Երբ անհրաժեշտ վառանգ մը կայ աղքատին առջեւ, և Մարմին մը կայ որ մարդասիրաբար յանձն առած է աղքատին օգնելու գովելի սիզբունքը, չենք հասկնար թէ ի՞նչ ըսել է խնայողութիւն ընելով դրամ աւելցնել։ արդեօք աղքատներու կեանքը այդչափ ոտան կ'երեւայ, զոր փրկելու համար մէկ քանի սսկի չտա կը տեսնեն, երբ նոյն իսկ այդ դրամը վճարողներուն նպատակն է միայն ու միայն աղքատներու օգնել։

Վիճաբանութիւնով կամ սկզբունքի վրայ յամառելով մնալու ժամանակը չէ։ Ձիւնը տառած կը ապասէ փողոցներուն մէջ, անմիջական հիւանդութիւն սպառնալով պատապարութենէ զուրկ դանուողներուն։ այն որ մարդասիրական զգացում կը տածէ, այն որ սրտին մէջ գութի նշոյլ մը ունի, պէտք չէ վաղուան սպասէ, այսօր իսկ նպաստելու է իր դրացիին կարողութեան չափով։ Հինգ օխա ածուխը, համեստութիւն չվիրաւորելու համար իրրեւ փոխ տրուած 10 ղրուշը կամ 100 արամ բրինձը շատ անգամ կեանքը կը փրկէ։ Այսօր ինչ որ ունինք, գոնէ անոր տասանորդը կամ քսանորդը մասը չշլանանք մեր դրացիին։ այս ցուրտի օրերը կ'անցնին, վաղը անոն

Իրը չնորհ ընդունած էր արդէն. հօրը հետ անհաշտ ըլլալը թէ որ գիտնար անօրէնը՝ պիտի հաճէր արդեօք ասանոց մը իսկ ցնծալու։

Ո՛ր դին դարձաւ, պատ եղաւ առջին. չքաւորութիւնը տոսիկ տոսիկ կը դիմէր իրեն, և կամ թէ ինք դէպի անոր, ու այդպէսով կը կոտրուէր ու կը ջախջախուէր իր մէջ խրախուսեան ամէն զգացում։

Առտու մը եղաւ և առանց մէկուն իմաց տալու դուրս ինկաւ։ Քայլերը սկսան ծնողքին տան ճամբան կը բռնէին։ Սպասաւորը որ դուռը բացաւ՝ փոյթ գրած պիտի ըլլար, արդէն, եթէ մէկը եռաւէն թեւը չի բռնէր. քոյրերէն մին էր։ Վարը, խոհանոցին կից սենեակը տարին զինքը։ Մառաներուն զգոյշ պատուհաններ՝ վերիններուն իմաց չի տալու համար։ Ջուրի պէս ծարաւցեր էին եղբայրնին. հինգ քոյր մէկ փակչելու չափ մտար եկեր էին, կարծես կարգի փունջ մը յօրինելու համար։ Զորցած, խեղճ ուղտափուշ մը երբէք բնչորուած չուներ տասնկ տեսքա քամէլիաներէ։ Կը գրկեին, կը պաղաչեին չարունակ, մինչ կրտսերը իրենցմէ,

—Ա՛ս ի՛նչէ, ձայնեց դժգոհ, չե՛ս ուզիլուիր, մորո՛ւք թող տալ կ'ուզես գոր։ չէ՛ չէ՛, ախիլես պիտի, մորուքդ չի վայրեր քեզի։

Մինչ քրոջը դարձաւ այլքերը խոնուցած. եթէ բացատրութիւն տար՝ տունքան պերճախօս չը պիտի ըլլար, որքան այդ լուռ թաղութիւնը։ Ցետոյ ձեռքին կոնակովը աչքը սրբեց ու փլաւ ինչ որ կար ներսիդին։

—Երկու օրէ ի վեր անուրի եմ, և դեռ կ'ասեն՝ ինձի մորուքի թռչալի խօսքեր կ'ընէք...։

Հինգ քոյր իրարու դարձան և հինդը մէկ խոհանոց խուժեցին. քանի մը վայրկանէն սենեակ դարձան նորէն՝ համադամներով լի ափսէ մը ձեռուրնին։ Մինչ կ'ուտէր, կ'ուտէր հիմայ, անկուշտ պատածի պէս կ'ուտէր, ու կը թռուէր չիմանալ ինչ լեղու որ կը թափփին քոյրերը վիշտով ու կարօտներով։ մէկը գինին չիշը կը բանարմիւսը հաւուն զիսաը կը 'կարաէր, ուրիշ մը կը փութար սնակ մը քացախտ սարսուի բերել՝ ախորժակին գրգռիւ տալու համար։

Փորը ագէկ մը կշտացնելէն ետքը չուրի պէս դուրս փոխաւ Մինքէ, մորը վիրոը անդարձ էր. գիտէր առիկա, քոյրերն ալ իրեն անգամ մը աւելի երկնած էին տա կէաը։

Ե.

Ինչ կ'ուզէիք որ ըլլար վերջաբանը այս պատմութեան՝ որուն նմանները հազարը քիչ է՝ կը կրկնուին սա մեր ապրած առօրին կեանքին մէջ։ Պարզ է ասոր ալ վերջաւորութիւնը, բոլոր դարզ բաներու վերջաւորութեանը պէս յուզիչ. ու—եթէ կ'ուզէք,—երջանկագի՛ն ալ։

Մորը տունէն դարձին՝ տղան ամբողջ օրը գամուեցաւ սենեակ մը և արտայոյզ նորավէպ մը գիրի առաւ։ Նիւթը ուրիշ բան չէր. բայց եթէ իսկատիպ պատկերը իր կեանքին՝ ընդելայնած զրկումի և զղջումի վերտ դրուագներով։ Երբաւ հոն յափշտակութիւնը իր քանդմէկ տարեկանի տարփանքին, ատոր ուժովութիւնը տարիսոդեց, Հիւկիսներէն, Սուրբ Գիրքերէն վկայութիւններ բերելով մէջ։ «Հզոր է սէր քան զմահ» պարբերութիւնը տեղի՛ն պաշտամնցուց. յիշեց հոն անօթութենէն աչքը դարձած մարդու մը զիշանիլը՝ մինչեւ վռնուած տունէ մը ներս ոսքը դնելու, ու վարը՝ չուներն պէս որ ոնակները պիտի լլէր տերութիւնին աչքին դիմաց, յիմարաբար լպտուելը քուրիներէն գաղունի իրեն մեծարուած խորտիկներուն. արցունքներ, ապաշաներ և դեռ շատ մը բաներ իրար չաղուեց, արցունքոտ վիպակ մը յօրինելու համար։ Աչքէ կաթելիք արցունքը ուրիշ ընթերցողներէն Թող չըլլար, մինակ իրենցունը կը բաւէր։

Վարձքը երբ չէր պահանջած յարժարակամ հրատարակած էին իր այդ նորավէպը։

—Կարդացէ՛ր, մամա, տեսնես ինչ համով պատմութիւն մը գրեր են լրագրին մէջ, կ'ըսէին քոյրերը՝ գիշերուան ճաշէն ելլալնուն, մայրերնին շրջապատելով։

Եւ անդրանիկը Թերթը ձեռքը առած՝ կը սկսէր կարդալ բարձրէն, պահանջուած տեղերուն ձայնը ուժգնելով կամ մեղմելով, մինչ մայրը անոր ամէն մէկ հանգոյցին յուզմի նոր նոր նշաններէ կ'անցներ չարունակ։ Երբ ընթերցումը աւարտեց, Թերթը պարաւ մորը գիրկը դրաւ, ու մայրը իր թաց թարթիչներուն եզրէն հազիւ ուժը զգաց կարդալու սա անունը։

ՄԻՔԷ ՔԱՆԹԵԼԵԱՆ

փակեց աչքերը։ Հարատութենէ, տաւնէ, տեղէ, ամենամէնն բանէ կրցած էր զրեթէ իր զուակը՝ Ա՝ մականունը անիկա կրնա՞ր աւրել անոր անունին քովէն։ Մինակ մականունը, հապա այդ արցունքները, հապա այն աղեկոտ վիճակը՝ որ տղուն խեղճուկ գրուածքէն առթուած էր ներսիդին...։

Ապառաժը կակղած էր։ Գրիչին ծայրով դարձ ընել տուած էին մորը անողոք լամառումին. ինչ որ ատրտերին լեզուն չէր կրցած՝ տղուն գրիչը յաջողած էր։ Անդարձ. հօր մը և տղու մը միջեւ թերեւս, բայց մօր մը և տղու մը միջեւ՝ երբէ՛ք։

ԹԷՈՂԻԵՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ

1902
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆ

Գ. — ՍՊԱՆԻԱ

Մինչդեռ Ֆրանսայի մէջ աւելի ազատական կուսակցութիւնն էր որ յաջողութիւններ ձեռք բերաւ ու կրցաւ գործի գլուխ մնալ, իր անմիջական դրացիին, Սպանիոյ մէջ, ամէնէն աւելի ազատականներն են որ ձախողուածի ենթարկուեցան։ Կղերական ընդդիմադիր կուսակցութիւնը իր ծրագիրները գործադրեց, օգտուելով աւելի ազատականներու սակրութիւններէն։ Պ. Սակասթա, ազատականներու պետը՝ զօրավար Ասքարրակայի յաջորդելէ վերջ թէեւ շատ գեղեցիկ ծրագիր մը պարզեց, բայց հետզհետէ մաս առ մաս զոհեց այդ ծրագիրը, զոր անգամ մըն ալ փորձելու առիթը չպիտի ունենայ, քանի որ այս վերջերս մեռաւ ստամոքսի հիւանդութենէ մը։ Ինքն ալ ուզեց Պ. Վալտէ-Ռուսոյի օրինակին հետեւիլ և գործադրութեան դրաւ միաբանութեանց մասին 1887ին քուէարկուած օրէնքը։ Ատոր վրայ, կղերականները սկսան կատաղի պայքար մը մղել դասլիճին դէմ։ Պ. Սակասթա՝ փոխանակ Պ. Վալտէ-Ռուսոյի պէս դիմադրելու, զիջումներ ըրաւ։

Ատոր յաջորդեց Քոնքորտային վերքանութեան խնդիրը, և սկսան բանակցութիւններ կատարուիլ Վատիկանի հետ։ Պ. Սակասթա, հակառակ ազատական կուսակցութեան և ազատական դասլիճի մը պետը ըլլալուն, ընդունեց ա՛յն տեսակ պայմաններ՝ զորս նոյն իսկ պահպանողական դասլիճ մը չպիտի ուզէր ընդունիլ։ Այս պարագան չա՛ռնդադատուեցաւ, և չատեր ըսին թէ ազատական դասլիճին անկումը պարզ ժամանակի խնդիր մըն է միայն։ Դասլիճին անդամներէն մէկը, Պ. Քանաւերա, չուզեց մասնակցիլ այդ յետադէմ գործողութեանց, հրաժարեցաւ, և պայքար մը բացաւ արմատական գազափարներու պաշտպանութեան համար։

Վրայ եկան Պարչելոնայի դէպքերը, որոնց միջոցին դասլիճին քանած ընթացքը ա՛յն ասիճան պախարակուեցաւ որ, նոյն իսկ ազատական կուսակցութենէն մաս մը իրեն դէմ դարձաւ։ Ապահովաբար Պ. Սակասթա կը տապալէր, եթէ երբեք Ալֆոնս ԺԳ.ի թագաւորութիւնը մատաղատ չըլլար։ Պահպանողականները չուզեցին դժուարութիւն յարուցանել և Պ. Սակասթա կրցաւ իր դասլիճը կանգուն պահել թագադրութեան հանդէսներուն ատեն։

Թագադրութիւնը տեղի ունեցաւ մայիս 18ին, և ամբողջ ամառը, երիտասարդ թագաւորը անձամբ չրջեցաւ գլխաւոր նահանգները։ Բան մը օգուտ չբերաւ սակայն։ Խորհրդարանական վերամուտին՝ Պ. Սակասթա իրեն դէմ գտաւ ո՛չ թէ միայն ընդդիմադիրները, այլ նաեւ մեծագոյն մասը ազատական կուսակցութեան։ Պ. Սակասթա պարտաւորուեցաւ հրաժարականը տալ։ Պահպանողականները թէև պատրաստ էին իշխանութեան գլուխ անցնելու, բայց թագաւորը չուզեց որ այդ պատճառաւ Խորհրդարանը լուծուի, ու պաշտօն յանձնեց Պ. Սակասթայի որ նոր դասլիճ մը կազմէ։ Այդ պայմաններուն մէջ կազմուած դասլիճ մը սակայն չպիտի կրնար երկար տաեն դիմանալ։ Նոյեմբեր 15ին կազմուեցաւ Պ. Սակասթայի վերջին դասլիճը, և դեկտեմբերի առաջին օրերուն սպիտուեցաւ հրաժարիլ։ Պահպանողական կուսակցութեան պետը, Պ. Սիլվէլա իրեն յաջորդեց չափաւոր տարրերէ կազմուած դասլիճի մը գլուխը անցած։

Ինչպէս կը տեսնուի, Սպանիոյ ազատականները, վերջացող տարուան մէջ մէկէ աւելի ադարար առթիներ ունեցան իրենց ծրագիրները գործադրելու համար, թէեւ չկրցան անոնցմէ օգտուիլ, և վարչութեան ղեկը Թողուցին պահպանողականներուն որոնք տակաւին նշանակելի արդիւնք մը չեն տուած։

ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐ ՆԱՐԵ

Թարգմանեց ԳԱՍՊԻՐ

Յատկապէս «Մանգամէ»ի համար

ԿԱՐԴԱԼ ԵՐԵՐՈՐԴ ՏԷՐՏԸ

ԱՆԱՄՈՎ ՊԱՀԵՏՆԷՌ ԹԻԹԵՐԸ

93—120

ՊԱՌՈՆ ՏԸ ՔԷԹԷԼԷՐԻ ՅԻՇԵՏԱԿԱՐԱՆԸ

Զինական կառավարութեան կողմէ Բէքքինի երբեմնի դեսպան Պառոն որ Քէթէլէրի սպանութեան ի յիշատակ կառուցուած տաեանին բացումը կատարուեցաւ յունուար 19ին, ի ներկայութեան իշխան Զինի, Գերմանիոյ Զինատանի գործակատարին, և Չինացի ու եւրոպացի ատուար բազմութեան մը։ Արարողութենէն վերջ, գերման դեսպանատան պահակ զինուորները անցք մը կատարեցին արձանին առջեւէն։ Արարողութեան միջոցին, հրապարակին մէկ կողմը շարուած էին գերման զինուորներ և միւս կողմն ալ չինական զինուորներ։ Զինացիներէ բաղկացեալ ատուար բազմութիւն մը լեցուցած էր մօտակայ փողոցները։ Տուներու տանիքներուն վրայ ալ բազմաթիւ անձեր տեղ բռնած էին։ Գերմանիոյ գործակատարը իշխան Զինը առաջնորդեց յիշատակարանին առջեւ։ Իշխանը խոնարհեցաւ տաեանին առջեւ—, և արտասանեց բացման ճառը ուրկէ կ'արժէ յիշատակել հետեւեալ հատուածը։—«Այս արձանը ոգեշարութիւն մըն է ժողովուրդին համար, ու նոյն տաեն ալ նշանակ մը այն բարեկամութեան որ գոյութիւն ունի երկու երկիրներուն միջեւ։ Այս արձանը խորհրդանշան մըն է նաեւ խաղաղութեան։» Գերմանիոյ գործակատարն ալ իր քանախօսութեան մէջ չեշտեց Գերմանիոյ և Զինու միջեւ տիրող բարեկամութիւնը և բաւ թէ կառուցուած յիշատակը կոչուած է յաւերժացնելու այդ բարեկամութիւնը։ Երկու բանախօսութիւններն ալ կարդացուեցան թէ՛ գերմաներէն և թէ չինարէն։

ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Թիֆլիսէն հետեւեալը կը գրեն Ծովինանցից անանկութեան մասին.—«Դեկտեմբերի 21ին Տփղիսի Քաղաքային Վարկի Ընկերութեան մէջ ասուրդ կայացաւ՝ ծախելու համար այդ ընկերութեան մէջ գրաւ դրուած 24 կալուածք։ Ասուրդի ատեն ծախուեցան 18 կալուածք՝ 210.000 ռուբլիի գումարով։ Մնացած կալուածների մէջ են Եղբարք Մովսիսեանների տեւտրական տան պատկանող երեք խոշոր կալուածք։ Մնացած վեց կալուածքը ծախելու համար նոր ասուրդ մը պիտի կատարուի դեկտ. 28ին։ Մովսիսեանները Պաքուի և Տփղիսի մեծ Տուն մը էին՝ նաւթի ու սեղանաւորութեան։ Անգին գործ կ'ընէին քարիւղի և նաւթային արտադրութիւններու վրայ, բայց տարի մը առաջ, նաւթային մեծ տագնապին հետեւ, զոհ գացին տարապայման չտնդիրութեանց։»

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ԲԱՐԻԶ, 22 յունվ.— Մարաքիպոյէն յունվ. 21 թուականով Հավասի ուղղուած հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ գերմանական «Բանթէր», «Կազէլ» ու «Վինէթա» մարտանաւերը առաւօտեան ժամ 10էն ի վեր կը ռմբակոծեն Սան Քարլոսի ամրոցը։ Վէնէցուէլացիները քաջալերեալ կը պատասխանեն։

ՊԵՐԼԻՆ.— Երեսփ. Ժողովին մէջ, ելմտացոյցին վրայ վիճաբանութիւն կատարուած ատեն, նախարարապետ գիտ Պիւլով կոսը յայտարարեց թէ Գերմանիա, իր նաւատորմին աւելանալովը, յարձակողական որ և է նպատակ չունի։ Սոր միակ նպատակն է իր ծովեզերքներուն, չաներուն և օտար երկիրներ գտնուող իր հպատակներուն պաշտպանութիւնը։ Յետոյ Պիւլով կոսը յարեց։—«Զենք ուզեր ծրվի վրայ որ է աէրութեան իրաւունքը ձեռքէն առնել՝ բայց միւս ժողովուրդներուն պէս նաւարկելու իրաւունքը ունինք։» Յետոյ Պիւլով փոսը յետոյ պաշտպանեց աէրութեանց գործելու եղանակը Վենէցուէլայի հանդէպ։ Ցարեց թէ խնդիրը ո՛չ միայն դրամական հատուցումներուն վրայ է, այլ ազդեցութեան պահպանումի՝ զոր Բասրոս նախագահը բանարարած է։(Մամփոխարութիւններ։)

ՊՈՒԷՐԼԻՇ.— Ռումանիոյ Մերտկոյոյ ու Երեսփ. Ժողովը, արտասովոր նիստի մը մէջ, միաձայնութեամբ ընդունեցին այն ծրագիրը, որով կառավարութիւնը կ'արտօնուի 1899ի 175 միլիոն ֆր. նոր գանձային տոմսերը ռանդի վերածելու՝ գիտակարով։

ՀՌՈՄ.—Կը հաստատուի այն լուրը թէ Ռուսիոյ կայսրը, իր առողջական վիճակին պատճառով, պիտի չես տանգէ Հռոմ կատարելիք ուղեւորութիւնը։

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ.—Կ'քաւուի թէ. Մ. Նանանգաց կառավարութիւնը դիտողութիւններ ըրեր է Գերմանիոյ վերջին օրերու ռմբակոծումներուն համար։

ԲԱՐԻԶ.— Երեսփ. Ժողովը, այսօր, քուէարկեց ելմտական և գաղթային նախարարութենէն ելմտացոյցները, յետոյ սկսաւ վիճաբանիլ երկրագործութեան նախարարութեան ելմտացոյցին վրայ։ Պ. Ժորէս, վաղը, մեծ բանախօսութիւն մը պիտի արտասանէ ընդհանուր քաղաքականութեան վրայ։ Պ. Տէլքասէ, արտաքին գործոց նախարարութեան ելմտացոյցին վիճաբանութենէն առաջ, պիտի պատասխանէ արտաքին խնդիրներու համար իրեն եղած բոլոր հարցումներուն։

ՄԱՏՐԻՏ.—Ֆրանսական նոր դեսպան Մ. Քանպոն, այսօր, Ալֆոնս ԺԳ.ի թագաւորին մատոյց իր յանձնարարագիրները։ Մարիտի մամուլը միահաղոյն կը գովէ Մ. Քանպոնը։

ԲԵՇԵԱ.—Կը ծանուցուի թէ Հունգարիոյ Երեսփ. Ժողովին Ատենապետ Աբոնեի կոսը պիտի հրաժարի և թէ ազատական կուսակցութենէն յիսուն երեսփոխաններ ալ անոր պիտի նետուին։

ՀՌՈՄ.— Իտալիոյ նաւարաժինը պիտի ողջունէ էքուարտ թագաւորը, Միջերկրականի մէջ կատարելիք պտոյտին ատեն։

ԼՈՆՏՈՆ.—Դերագոյն ատեանը որոշեց թէ Լինչ երեսփոխանը որ Թրանսվալի պատերազմին ատեն Պոէր զօրախումբերուն մէջ կռուած էր, երդուելոներու կողմէ դատուի։

ԲԱՐԻԶ.— Անդրալանտեան «Լա Թուրէն» լրագրենաը այրեցաւ Հավրի առջեւ։

ՎԻԵՆՆԱ.— Աւստրահունգարական նաւարաժինը մարտին պիտի սկսի իր պտոյտներուն Ադրիական և Միջերկրականի մէջ։

ՀՌՈՄ.— Իտալական նաւարաժին մը պիտի ողջունէ Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահը, Միջերկրականի մէջ կատարելիք ուղեւորութեան պատեն։

ԲԵԴԵՐՍԳՈՒՐԳ. — Հապէշիստանի ռուս դեսպան Պ. Լիչին Ճիպոնի ժամանեց։

ԲԱՐԻԶԻ ՊՈՐՍԱՆ

BOURSE DE PARIS

23 Յունվար 1903

Ֆրանս.	3% (3% Français)	100 07
Բէյի	(Tab. Turcs)	374 —
Թօնաւլիս.	(R. Turque D.)	30 47
Երկաթուղի	(Lots Turcs)	125 50
Պանգ. Օթթ.	(Banque Ott.)	605 —
Թրանսվալ	(Transvaal)	144

ՍԷԼԱՄԼԸԳ ՐԷՍՄԸ ԱԼԻՍԻ

Տիւնքի ճիւմաս կիւնիւ Սէլամլըգ ռէսմը ալիսի Համիտիյէ ճամի չէրիֆինէ իճրա պույրուլմուշ սրը։

ՆԵՐՔԻՆ

ԲԱՐԶՐ. ՅԵՐԻՏ ՓԱՇԱ, իր Մեծ-Ապարքոս անուանուելուն առթիւ հեռաւեալ հեռագիրը հաղորդած է քոլոր կուսակալութեանց։

ԱՎԵՏ. Սուլթանին կողմէ Մեծ-Ապարքոսական պաշտօնը ինձ յանձնուած ըլլալով, Աստուծոյ օգնութեամբ պաշտօնիս ձեռնարկած եմ. Վեհ. կայսեր ամենամեծ փափաքը ըլլալով, իր հպատակներուն անգորրութիւնը և կայս. երկիրներուն մէջ հանրային ապահովութիւնն ու անդորրութիւնը ամրապնդել և երկրին զարգացումը և բարգաւաճումը ապահովել, կը յուսամ թէ պետական բոլոր պաշտօնեաները առողջուան պէս պիտի աշխատին այս բարձր նպատակին իրագործման։

—Վերջին թղթերով եկած «Բոլիթիւէ Քորէսպոնտանց», «Գերլիներ Թակէպլատ» և ուրիշ թերթեր ալ մեծ գովեստով կը խօսին նորընտիր Մեծ-Ապարքոս Բարձր. Յերիտ փաշայի մասին։

ՕՍՄ, ՆԱԻԱՏՈՐՄԸ. — Ծովային նախարարութեան և Քրիլի նաւարանին միջեւ նոր կնքուած պայմանագրի մը համաձայն, մայն նաւարանը Օսմ. Պետութեան հաշուոյն 2 նոր զրահապատ յածանաւներ պիտի շինէ, որոնց ծանկն ծախսերդ և 60 մէթրէն աւելի երկայնութիւն պիտի ունենան։

ԾՈՎԱՑԻՆ նախարարը որ ակար էր տպ քինեցաւ։

ՄԻՍԻՆ ԳԻՆԸ. — Երեկ գրած էինք թէ, Վեհ. Սուլթանը լսելով որ Գալոյ մէջ ժողովուրդը միսին համար նեղութիւն կը կրէ, բարեհաճած էր հրամայել քաղաքապետութեան այդ մասին պէտք եղածը անօրինել, և քաղաքապետութիւնն ալ խարդախութիւն կը կատարէր ոչխարի գլխաւոր վաճառականներուն հետ։ Առջի օրուան խարդախութեանց մէջ, այդ վաճառականներէն Իսմայիլ էֆէնտի տեղեկութիւն տուաւ և ըսաւ թէ ամէն տարի Գալկարիայէն Գալիս բերուած ոչխարները Հոկտեմբերի սկիզբը Աստաքազարի և Տիւզճէի արտավայրերը կը զրկուէին, և հոն կանոնի խառով եւ գարիով կը սնուցուէին։ Սակայն այս տարի, երաշտութեան պատճառաւ, կարելի չէ եղած ոչխարները լաւ սնուցանել, և հետեւապէս, ուրիշ տարիներ 17-18 օխա կշռող ոչխար մը այժմ հազիւ 11-12 օխա կը կշռէ եղեր։ Այս պատճառով ոչխարի տէրերը իրենց ունեցած ապրանքը ծախած ու ձեռքէ հանած են։ Գալով Էսքիշէի և չրջականերու ոչխարներուն, երաշտութեան պատճառաւ այս կողմերէն եւս նախորդ տարուան չափ ոչխար չէ եկած, և եկածներն ալ նիհար ըլլալով, օխա չեն կշռուած։ Իսկ Կարինէն թէեւ ամէն տարի 140-150,000 ոչխար կուգային Գալիս, բայց այս տարի հազիւ 80,000 եկած են։ Հաւանական է որ ասկէ վերջն ալ 10-15,000 ոչխար գան։ Հայմանէ և չրջականերէն ալ բազմաթիւ ոչխարներ կը բերուէին թէեւ, սակայն այս տարի այն կողմերէն 40-50,000 ոչխար տարուած են Դամասկոսի և Հալէպի կողմերը, և այս պատճառաւ Գալիս չատ քիչ ոչխար զրկուած է։ Սէլանիկէն և չրջականերէն այժմ բաւական ոչխար կուգայ Գալիս, և հաւանական է որ դեռ ժամանակ մը առաջուան չարունակի։ Էսքիշէի և Զօրլուի տրատավայրերուն մէջ ժամանակաւ 30-40,000 ոչխար կը սնուցուէին, յունուարի ու փետրուարի մէջ Գալիս բերելու համար, բայց այս տարի հազիւ 5-6000 ոչխար կան։ Իսմայիլ էֆ. այս տեղեկութիւնները տալէ վերջ առելցուցած է թէ Գալոյ ժողովուրդը չատաթական առնուազն 15,000 ոչխարի կը կարօտի. և առ այժմ եթէ 8-9000 գոհացուի, մինչեւ որ պատրաստ ոչխարները սպառին, կարելի է չրջականերէն ոչխար հաճցնել, այժմէն հեռագրեր ուղղելով կարեւոր կեդրոնները։ Քաղաքապետական խորհուրդը կը չարունակէ իր խորհրդակցութիւնները։

ՔՈՒՄՊԷՅԻ ՆԱՀԱՆԳԵՐԸ.— Այս տարի ձմեռը չատ է Բազի և Ճումայիի Գալոյի մէջ։ 50 ասնդիմէթր բարձրութեամբ ձիւն տեղացած է հոն։ Հանրային հանգստութիւնը վրդովող ոչ է պատահար գոյութիւն չունի։

—Կը հերքուի այն լուրը որ կ'ըսէր թէ Սկիւպի մէջ Օսմ. Պանքայի մասնաճիւղ մը պիտի բացուի։

—Ռումելիի նահանգներուն դպրոցներուն մէջ պաշտօնավարող ուսուցիչները պարտաւոր են վկայական առնել կրթական նախարարութենէն։

—Նախարարաց խորհուրդին որոշմամբ Գոսովայի նահանգին երկրական պաշտօնեաներուն ամսաթոշակները պիտի աւելնան։

—Սէլանիկէն կը գրեն թէ, Թրաբնի Ցունաց մեթրապոլիտ Տ. Բարթէլեմոս իր թեմին մէջ պատրաստ կատարելով, տեսեր է թէ Ռումելիի նահանգներու համար տրուած ոռոշումներուն գործադրութիւնը ընդհ. անդորրութիւն մը առաջ բերած է։ Մետրոպոլիտը Թրաբնի ու Կէլկիշի մէջ կրօնական արարողութիւններ կատարած է, որուն բոլոր Քրիստոնեաները ներկայ գտնուած և բարեմաղթութիւններ ըրած են Վեհ. Սուլթանին համար։

Սկիւպի մէջ 10 քրիստոնեաներ ալ արձանագրուեր են՝ իբրեւ ոսմանկանզիմուոր։

—Ռումելիի նահանգաց համար ոսմանկանզիմուոր գրուած իսլամներու և ոչ-իսլամներու թիւը չատցած ըլլալով, ընդհ. քանիը 1500 ձեռք համազգեսա ուզած է Սպարապետի Դուռը։

ԳԱՀԻՐԷԻ աւտրեհունգարական ընդհ. հիւպատոսը և պատուոյ Գրուն առջի օր մեկնեցաւ դէպի Եգիպտոս։ Ողջերթի գացած էին աւտրիական, պարտական, պելճիական դեսպանները, անգլիական դեսպանատան գործակատարը, Պարսից դեսպանին Ա. Թարգման Ցովհաննէս խան և աւտրիական և ուրիշ դեսպանատաց պաշտօնատարները։

«ԺԷՐԷՄԻ» հիւանդանոցին մէջ թոքախտաւորներու դարմանման յատուկ մեկուսացած հիւանդարան մը պիտի հաստատուի։

ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԹՈՇԱԿ. — Օրէնքին տրամադրութեան համաձայն, 10 տարիէն պակաս պաշտօնավարող ոչ է պետական պաշտօնատար կամ անոնց ընտանիքները չէին կրնար հանգստեան թոշակ ստանալ։ Կայս. Իրատէ մը հրամայեց այս ամ գամ փոխել օրէնքին այդ տրամադրութիւնը և 10 տարիէն պակաս պաշտօնավարողին ալ մասնաբէնեն եռաբ, անոր ընտանիքին թոշակ տամանել։

ՔՕՂԵՐԱՆ — Պողեսանի առողջապահական քնիչ Գոնկովսքի բաշ, խնդրած է որ Հալէպի, Պէյրութի կուսակալութեանց և Լիբանանի կառավարչութեան կողմէ Դամասկոսի ժամանակներուն դեմ դրուած 10 օրուան քարանթինան չնչուի։

ԱՂՔԱՏՆԵՐՈՒ բամնուելու համար Գալոյ կազի ընկերութիւնը 20000 ֆիլ ջաջի պիտի տայ ձրիաբար և 50000 ֆիլ ալ կէս գինով։

ԹԱԹԱՎԼԱՑԻ մօտ անուշ ջուրի երկու աղբիւր պիտի չնուի կայս. Իրատէի մը հրամանով։

ԸՆԴՕՐՈՎԵԱՑ խուզարկութիւններ կատարելու համար երկու հոգի տրուսնութիւն խնդրած էին։ Զեռնհաս պաշտօնարանը պատասխանեց թէ այդ անկարելի է, որովհետեւ արդէն այդ նպատակով 4 տարուան մենաշնորհ տրուած է Բալ Քուլիքա անուն անձի մը, որ Սեւ ծովի և Միջերկրականի մէջ խուզարկութիւն պիտի կատարէ չատանց ընկղմած և տէրերը անծանօթ նաւերու համար։ Մինչեւ հանուածներուն կեսը արտաքսուիրալ և կեսն ալ հիճազի երկաթուղիին պիտի պատկանին։

ԳԵԼԿՐԱՏԻ Օսմ. դեսպան Իպրահիմ Յէթէի փաշա, չատաթ օր հանկերոյթ մը տուած է, որուն ներկայ եղած են Սերպիոյ նախարարապետը, արտաքին գործոց նախարարը, Գերմանիոյ դեսպանը և ուրիշներ։

ՄՆԱԿԵԱՆ թատերախումբը երկուչաբթի օր Սելանիկ կը մեկնի։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽԱԲԵԲԱՑՈՒԹԻՒՆ.— Թերթերը կը պատմեն թէ օտար երկիրէ եկած իսլամ մը, որ Մէքքէ պիտի երթար և երբ անցածները Թիւնէլին փողոցը կը պտտի, մարդ մը կը մոտենայ և կ'ըսէ թէ 3 ոսկիով իրեն ատամակ մը պիտի տայ որ չիտակ մինչեւ ճիտատ պիտի տանի զինքը։ Միապտիտ ուխտաւորը կը համոզուի և դրամը միջնորդին կը յանձնէ որ իր կարգին 30 փարա տալով ատամակ մը կը գնէ և մարդը կը նստեցնէ առաջին կարգի վագոն մը և ինքն կ'ուսնհատի դրամները գրպանած։ Թիւնէլը Բերա կանգ կ'առնէ, պաշտօնեան կը տեսնէ ճամբորդը դուրս ելլելու, որ զարմացումով կը պնդէր ու կ'աղաղակէր թէ ինքը մինչեւ ճիտատ պիտի երթար։

ՇՈՎԻ ԱՐԿԱԾ.—Թուրք թերթերը կ'ըսեն թէ 11 հոգի պարունակող նաւ մը հոսանքէն մղուելով մինչեւ Նեղուցէն դուրս նետուած են։ Անցած չաբաթ օրուընէ ի վեր իրենց մասին ոչ է լուր չկայ դեռ։

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ.— Գոնեայէն կը հեռագրեն թէ երեքշաբթի գիշեր ժամ 3ին Սբարթայ ժամուրաուրի մէջ երկրաշարժի թեթեւ ու քիչ մը սեւական ցնցումներ զգացուեր են, առանց վնասանգաւոր հետեւանք մը ունենալու։

ԿՐՕՆԱՓՈՒՆԻԹԻՒՆ. — Մանասարերտի Մարուշ և Նեղջ անուն պուլարուհիները իրենց կամքովը ընդունեցին իսլամական կրօնքը։

ՋՄԻՐՆ.— Անցած չաբաթ եկած ձիւնը սառած վիճակի մէջ թանձր խաւով մը պատած է Գալոյ փողոցները, անկարելի ընելով անցուդարձը։

—Ղալաթիոյ մաքսատան մթերատոնին փլած մասը պիտի նորոգուի։

—Թարավլայի մէջ, առջի օր, 3 տուներ փլան՝ ձիւնին ծանրութենէն. բայց մէջը գտնուողները թէեւ ապաուեցան բայց ոմանք թեթեւապէս վիրաւորուեցան։

—Գավագէն կը գրեն թէ, առջի օր երկու անգամ սասարկ ձիւն տեղացեր է երկու ժամի չափ։ Նեղուցէն դուրս ալ ձիւն կը տեղայ։ Թէեւ չատ հով չկայ, բայց Սեւ ծովը ալեկոծուած է։

—Ատարազարէն կը գրեն թէ տեղացած ձիւները սկսած են հալիլ, որով երթեւեկութիւնները դժուարացած են և առուտուրն ալ կեցած է։ Գարատաի կողմը ցուրտ աւելի սաստկի է։ Գանտրայէն ճամբայ ելած երեք Հայեր, ձիւնի փոթորիկի բռնուելով, ճամբանին չուտրեր ու սառեր են։

—Տրապիզոնէն կը հեռագրեն թէ Էրզրումի թաթարը դեռ չէ հասած հոն։ Դէպի Երզինկեան և Էրզրում սուրհանդակ մը ճամբայ հանուած է։

—Էրզրումէն չորեքշաբթի օրուան թուականով կը գրեն թէ Զաթալճայի ու Խաբաքճիի մէջտեղը դիզուած ձիերը վերցուելով, երկաթուղիի ճամբան բացուեր է։

—ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը գրեն թէ տիրող երաշտութեան հակառակ, ներկայ տարուան ամառուան ու ձմեռուան տառապողները, անցեալ տարուան հետ բաղդատելով, 9700 ոսկիի աւելի գումարով մը վարձակալութեան տրուեր են։

ԱՆԶՆԱՄԳԱՆՆԵՐ. — Հայտար Փաշայի մէջ նպարավաճառ Խրիստ. առլի օր ժամ 8ին, Շիշլիի Հայոց գերեզմանատան եւթն, ինքզինքը պորտէն վիրաւորեց և իսկոյն հիւանդանոց տարուեցաւ։ կեանքը վտանգի մէջ է։ Հարցաքննութեան պահուն բաւ թէ գործին մէջ վնասան ու պարտական մնացած ըլլալով յուսահատած էր։

—Ոսկիանգինուորներու հազարապետ Բէյիթ էֆ.-ի տղան՝ 19 տարեկան Ինան, անցեալ շաբաթ օր, տունէն ելեր և հօրը նամակ մը գրելով ըսեր էր թէ Շիրքեթի չոգենաւով Վոփոր պիտի երթայ և ճամբան անձնասպան պիտի ըլլայ։ Այդ օրէն ի վեր երեւան ելած չըլլալով, ոսկիանգուինը խուզարկութիւն կը կատարէ, հասատալու համար թէ տղան իրագործած է իր խաւար նպատակը։

ՈՃԻՐ. — Երէկ գիւղեր թէսալիէի Հասան անուն մէկը գինով վիճակի մէջ գալաթէն անցած միջոցին, երբ փողոցին մէջ կը տապալէր, Նիշան և Մուլան անուն երկու երեսներ իրրեւ թէ անոր օգնելու ձեւին տակ, գինովին թեւերը կը մտնան ու մարդուն գրպանները սոսթեչու կ'ելնեն, սակայն Հասան ինքզինքին գալով, գրպանին մէջէն ածելին կը հանէ ու Նիշանը կոտրէն և Մուլանն ալ ձեռքէն կը վիրաւորէ։

Ոսկիանութիւնը երեքը մէկտեղ ձերբակալած է։

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԷՆ

ՊԱԼԸԳԼԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՏԵՍՈՒՔԸ

Պալըգլի գերեզմանատունը, ժամանակէ մը ի վեր մանուանդ օգտած է թաւբովալրը դառնալ կարգ մը գայթակղական գէպքերու որոնք յուզմունք առթիւ կը պարզուին, որոնք բոլորովին ընդարձակ երեւոյթ մը կը առնան այդ նուիրական վայրին վրայ։

Մեռելի տեր մը, հոն տարուած է մտնալ իր վիշտը, մտնալ իր սուգը, և խօսք հանգնել կարգ մը խաչադդիներու, որոնք չորս կողմէն զինքը կը շրջապատեն դրամ փրցնելու համար։ Նա հեղ, գործը խօսքով ալ չըմնար և մարդը կը տարուի կռիւ մղել բոլոր այդ անջատաւորներ ու անշնորհք հրոյց դէմ որոնք իր սուգը կ'ուզեն լուսագործել։

Անգամ մը որ մեռելը հողին յանձնի, պանծալումները ծայր կուտան լրս կողմէն։ Մեռելաթաղը դրամ կ'ուզէ, գերեզմանափորը դրամ կ'ուզէ, խոնուէին գրամ կ'ուզէ, դրամ կ'ուզեն վերջապէս, այն տեսակ մարդիկ, որոնք յայտնի չէ թէ ի՞նչ հանգամանքով կը գտնուին հոն, և որոնց գանձումներուն անպատճառ պէտք է հաւատարիմ։ Այլապէս՝ խօսք, բանավէճ ու նոյն իսկ կռիւ։

Ո՛չ որոշ սակագին մը կայ, ո՛չ իրաւունքի սահմանում։ Մեռելաթաղը իր թելքին փչածը կը պահանջէ, գերեզմանափորը նոյնպէս և այս ամենուն մէջ, խեղճ մեռելի ի զուր մէկը, զոր օրինակ քիչ շատ պաշտօնական հանգամանք ունեցող անձ մը կը փնտռէ՝ խօսք հակադրելու համար։

Գոր ըսելով, մարդը սարսռած է կա՛մ այդ անանուն մարդոց հետ ամենանսեմարակ կռիւ մը մղել, և կամ սոթոտած դուրս ելլել։

* * *

Մեզի կը հարցնեն թէ մինչեւ ե՞րբ այսպէս պիտի տեւէ Պալըգլիի գերեզմանատան վիճակը, մինչեւ ե՞րբ այդ անկարգութիւնները պիտի պատահին հոն։

Շիտակը չենք գիտեր թէ ի՞նչ պատասխանենք իրենց։ Իրողութիւնը սա է որ Պալըգլիի գերեզմանատան համար չա՛տ պաշտամ, չա՛տ պատուաբեր բաներ չեն տեղի ունեցածները, և թէ այդ ընթացքը կրնայ աւելի ծանր, աւելի անվայել տեսարաններու ծնունդ տալ։

Ո՞վ կը խառնուի այդ գերեզմանատան, ո՞վ կը հոգէ անոր վրայ։ Դրամ առնելու խնդիր մը ծագելուն պէս ամէն մարդ «ես» կը խառնուիմ կ'ըսէ, բայց երբ այս անկարգութիւնները մասնաւոր ընտանիք մը իրենց, «եղբայր, իմին ինչո՞ւս պէտք, խառնուողներուն ըսէք», պատասխանելով կը քաշուին մէկ կողմ։

Կը մտածենք թէ վերջապէս մէկը պէտք է որ ստանձնէ այդ գերեզմանատան հսկողութիւնը, զոր օրինակ Հիւանդանոցի հոգաբարձութիւնը և կամ Սամաթիոյ Թաղ. Խորհուրդը, իր կողմէ ներկայացուցիչ մը հատատելով հոն։ Այդ ներկայացուցիչը, ըլլայ կղերական և կամ աշխարհական, պէտք է պաշտօնապէս վաւերացուած սակագին մը ունենայ ձեռքը, ըստ այնմ դրամ գանձելու համար մեռելի տերերէն՝ որոնցմէ ոչ ոք արդէն պիտի ուզէ չհամակերպիլ պաշտօնական հանգամանք ունեցող այդ կարգի սակացոյցի մը։

Ասանկով, գերեզմանատան հսկողութեան հոգը ստանձնող հաստատութիւնն ալ նպատակի աղբիւր մը կ'ունենայ, և մեռելի տերերէն գանձուած դրամները չեն անյայտանար ու ան խաչագողին կողմէ։ Եւ յետոյ, մեռելի տէր մը, գանգատ մը ունեցած տեղն վերջապէս խօսք հասկցող մարդ մը կ'ունենայ իր դէմը, ու չստիպուիր բանավէճի, կռիւի դիմելու, ինչպէս կ'ըլլայ հիմայ։

Այսպէսով միայն կարելի պիտի ըլլայ առաջը առնել Պալըգլիի գերեզմանատան մէջ տեղի ունեցող անկանոնութիւնց, և մեռելի տերերն ալ պիտի կրնան իրենց սուգով, իրենց վշտով միայն զբաղիլ այդ նուիրական վայրին մէջ՝ որուն արդէն երբեք չեն պատշաճիր կռիւն ու բանավէճը։

ԲԱՐԻԶԷՆ ՆԱՄԱԿ

Երէկ, Խթում, ըստ սովորութեան առաւօտեան եկեղեցական արարողութիւնները կատարուեցան, և երեկոյին Տ. Վռամշապուհ քահանան պատարագեց։ Մասուրը պզտիկ կուգար խուռն բազմութեան։ Կը յուսացուի թէ գալ Ս. Մնունդը Նորաշէն Ս. Յովհաննու Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ տօնելու բարեբախտութիւնը կ'ունենան։ Արդէն չենք մտածեր թէ կը լմննայ մինչեւ այն տեղն։

Երէկ Էգնեանի որդեգիրներու մասին խմացանք թէ Ս. Կաթողիկոսին կոնդակը հասած է։ Ինչպէս գրած էի, այդ 18 տղոյժէ 5 հատ արդէն յանձնուած են պատուէր Թումայեանին, մնացեալ 13էն 4 հատ ալ պիտի յանձնուին, որովհետեւ տանք ալ իրենց ծնողքը ունին և իրենց ծնողքը պատ. Թումայեանի վստահեր են։ և որք կը կարծէինք զիրենք։ Ինչ մեծ սխալում։ Որք չեղող մը նոյն տեսակը չտեսագործել և ընդհանրութեան տխրութիւնը մեզ ալ ցուցնել կարծեմ խաչագողութիւն մըն է և ոչ ուրիշ բան։

Վերոյիշեալ տղաքներէն ինը հատ այժմ միայն պիտի մնան էգնեանի արամադրութեան ներքեւ։ սակայն տղաբիւրէ կ'իմանամ թէ այդ բարեսէրը այդ ինը կը փափաքի քանի մը տարի ալ դրաստանել։ արդարեւ Մեծ։ Սմբատեանի հաւատարիմ և գուցէ աւելի կրնամ ըսել դինքը։

Երբ տեղական դատավարութեամբ ամէն բան որոշուի այս քանի մը օրուան մէջ, նոյն բարեբարը անմիջապէս պիտի սկսի ամէն բան կարգադրել։ Եւ ես կը խոստանամ ժամանակին ամէն բան գրել։

Զմոռնամ ըսելու թէ 13 հատ տղաքներէն մի միայն մէկ հատը Ս. Հաղորդութեան չմասնակցեցաւ երէկ իրիկուն ըսելով թէ ինք բողոքական է, և Տ. Վռամշապուհ քահանան ալ չըսիպեց զինքը, և ոչ ալ կաչառակեր հաղորդումներ ունեցան այդ տղուն նը կամամբ, ինչ որ բողոքական պատուհիները կ'ասենան հոս մեզ ալ քաշելու համար։

Գրած էի թէ Գէնիէն Գէլճան Շուապի լը Բուայի (Բարիզի մօտ) մէջ՝ փափաքեր էր աղքատ և անտէրունչ աղջիկներ խնամել, և յետոյ դիտաւորութենէն ետ կեցեր էր։ Կ'իմանամ թէ Ռումանիայէ և այլ ուրիշ տեղերէ 12 հատ մանչ և աղջիկ տղաք հասեր են Տ. Թադէոս քհնյ. Փափազեանի որդւոյն (Գ. Մագուսի) միջոցաւ, որ պաշտօն ունէր Գէնիէին կողմէ երթալ զանոնք բերելու։ Գէնիէն Գէլճան դիմած է Տ. Վռամշապուհ քահանային, որպէս զի իրեն օժանդակ կանգնի այդ տղաքներուն նիւթականը ապահովելու, սակայն չեմ գիտեր թէ Տ. Վռամշապուհ ինչ պատասխան տուած է։

Զարմանալին այն է որ այդ 12 մանչ և աղջիկ տղոց մէջ, ծնողք ունեցողներ կան և այդ ծնողքներէն 1-2ը հոս եկած և Տ. Վռամշապուհին ազերսելով դիմած են թէ, արդեօք իրենց զաւակները ինչ պիտի ըլլան, ի՞նչ։

Խնդրեմ, իսկ Աստուծոյ Պատրիարքարանի և Ս. Էջմիածնի ուշադրութիւնը հրաւիրեմ քանի որ անուանական՝ Եւրոպոյ այցելու հոգեւոր հովիւ Գէորգ եպիսկ. ասոնց առաջքը առնելու Թոյլ է, և միշտ Մարսիլիա կը մնայ։ Արդեօք այս 12 մանչ և մանուանդ աղջիկ տղոց ապագան ինչ պիտի ըլլայ։

Բ. Թղթակից

Բարիզ, 19 Յունվար 1903

Յ. Գ.—«Մանզումէ»ի 472 թիւին մէջ 6 նոյեմբեր թուագրեալ գրած նամակս հրատարակուած էր, և անոր սկիզբը ցուցով կը յիշէի թէ՝ հոկտ. 23 թուագրեալս չէիք հրատարակած և դուք կ'ակնարկէիք թէ այդ նամակը չեք ստացած։ Այդ նամակը (հոկտ. 23) հրատարակուած տեսայ 515 թիւին մէջ, իր ժամանակէն բաւական ուշ։

Ուստի պէտք է խոստովանիմ թէ Ս. Կաթողիկոսին կոնդակը կարդացուեցաւ 1/14 դեկտ. կիրակի օրը (ես ժամանակին ձեզ գրած էի)։ Տ. Վռամշապուհ քահանայ կարդաց։ Այսինքն կոնդակին հասնելէն երկու ամիս վերջ, ինչ որ պէտք չէր ըլլար։

Կ'իմանամ թէ Գէորգ եպիսկ. զայրոյթ կը զգայ ինձ դէմ ամէն բան մերկապարանոց պարզելուս համար, թող ներողամիտ գտնուի, որովհետեւ ինքն էր որ տեղի տուաւ, և ես խղճի պարտք մը կատարեցի, եթէ չուզեր որ իր յանցանքներն ամէնուն ցուցուենք, եկեղեցւոյ ծէսերը և օրէնքները թող յարգէ, և այս կամ այն քահանային նկատմամբ անցեալին մէջ ունեցած սիրը չարաչար չգործածէ, և ոչ ալ զրպարտութիւններ ընէ։

Եթէ ինք Եւրոպայի ընդհանուր այցելու հոգեւոր հովիւ է, մի միայն Մանչէսթրի, Բարիզի և մանաւանդ Մարսիլիայի համար չէ։

ՆՈՃՆ

ԹԱՐԻԶԷՆ ՆԱՄԱԿ

Երէկ, Խթում, ըստ սովորութեան առաւօտեան եկեղեցական արարողութիւնները կատարուեցան, և երեկոյին Տ. Վռամշապուհ քահանան պատարագեց։ Մասուրը պզտիկ կուգար խուռն բազմութեան։ Կը յուսացուի թէ գալ Ս. Մնունդը Նորաշէն Ս. Յովհաննու Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ տօնելու բարեբախտութիւնը կ'ունենան։ Արդէն չենք մտածեր թէ կը լմննայ մինչեւ այն տեղն։

Երէկ էգնեանի որդեգիրներու մասին խմացանք թէ Ս. Կաթողիկոսին կոնդակը հասած է։ Ինչպէս գրած էի, այդ 18 տղոյժէ 5 հատ արդէն յանձնուած են պատուէր Թումայեանին, մնացեալ 13էն 4 հատ ալ պիտի յանձնուին, որովհետեւ տանք ալ իրենց ծնողքը ունին և իրենց ծնողքը պատ. Թումայեանի վստահեր են։ և որք կը կարծէինք զիրենք։ Ինչ մեծ սխալում։ Որք չեղող մը նոյն տեսակը չտեսագործել և ընդհանրութեան տխրութիւնը մեզ ալ ցուցնել կարծեմ խաչագողութիւն մըն է և ոչ ուրիշ բան։

Վերոյիշեալ տղաքներէն ինը հատ կա՛մ այդ անանուն մարդոց հետ ամենանսեմարակ կռիւ մը մղել, և կամ սոթոտած դուրս ելլել։

* * *

Մեզի կը հարցնեն թէ մինչեւ ե՞րբ այսպէս պիտի տեւէ Պալըգլիի գերեզմանատան վիճակը, մինչեւ ե՞րբ այդ անկարգութիւնները պիտի պատահին հոն։

Շիտակը չենք գիտեր թէ ի՞նչ պատասխանենք իրենց։ Իրողութիւնը սա է որ Պալըգլիի գերեզմանատան համար չա՛տ պաշտամ, չա՛տ պատուաբեր բաներ չեն տեղի ունեցածները, և թէ այդ ընթացքը կրնայ աւելի ծանր, աւելի անվայել տեսարաններու ծնունդ տալ։

Ո՞վ կը խառնուի այդ գերեզմանատան, ո՞վ կը հոգէ անոր վրայ։ Դրամ առնելու խնդիր մը ծագելուն պէս ամէն մարդ «ես» կը խառնուիմ կ'ըսէ, բայց երբ այս անկարգութիւնները մասնաւոր ընտանիք մը իրենց, «եղբայր, իմին ինչո՞ւս պէտք, խառնուողներուն ըսէք», պատասխանելով կը քաշուին մէկ կողմ։

Կը մտածենք թէ վերջապէս մէկը պէտք է որ ստանձնէ այդ գերեզմանատան հսկողութիւնը, զոր օրինակ Հիւանդանոցի հոգաբարձութիւնը և կամ Սամաթիոյ Թաղ. Խորհուրդը, իր կողմէ ներկայացուցիչ մը հատատելով հոն։ Այդ ներկայացուցիչը, ըլլայ կղերական և կամ աշխարհական, պէտք է պաշտօնապէս վաւերացուած սակագին մը ունենայ ձեռքը, ըստ այնմ դրամ գանձելու համար մեռելի տերերէն՝ որոնցմէ ոչ ոք արդէն պիտի ուզէ չհամակերպիլ պաշտօնական հանգամանք ունեցող այդ կարգի սակացոյցի մը։

Ասանկով, գերեզմանատան հսկողութեան հոգը ստանձնող հաստատութիւնն ալ նպատակի աղբիւր մը կ'ունենայ, և մեռելի տերերէն գանձուած դրամները չեն անյայտանար ու ան խաչագողին կողմէ։ Եւ յետոյ, մեռելի տէր մը, գանգատ մը ունեցած տեղն վերջապէս խօսք հասկցող մարդ մը կ'ունենայ իր դէմը, ու չստիպուիր բանավէճի, կռիւի դիմելու, ինչպէս կ'ըլլայ հիմայ։

Այսպէսով միայն կարելի պիտի ըլլայ առաջը առնել Պալըգլիի գերեզմանատան մէջ տեղի ունեցող անկանոնութիւնց, և մեռելի տերերն ալ պիտի կրնան իրենց սուգով, իրենց վշտով միայն զբաղիլ այդ նուիրական վայրին մէջ՝ որուն արդէն երբեք չեն պատշաճիր կռիւն ու բանավէճը։

ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐ ԴԱՐԵԿ

ԳՐԱԲԱՐ ԲՆԱԳԻՐԷՆ ԲԱՐԳՄԱՆԵՑ

ԳԱՍԻՄ

Գ. Երբ կենդանի պահպան հրեշակը, որ զօրաւոր հսկող է, իրաւամբ մատանած է, և հաւատցում ընդ (Լուսոր՝ արդարութեամբ յանդիմանէ, (Ելնիսաւոր՝) թագաւորին սպասաւորները՝ ասանց խնայելու կը փութան հրաւէր կարդալ, ոմանց՝ ապրելու և ոմանց՝ ալ ուսթի դատապարտուելու, ոմանց ծիծաղով լեցուած դէմք կը ցուցնեն իսկ ինձ՝ անարդու և քամնեցնող երես գ'երեւցնեն, ոմանց լուսով զարդարուած պսակ կը մատուցանեն, և ուրիշներուն՝ մանուամբ կորուիլը կը գուժեն, արդարներուն ուսերի ձայն, իսկ ինձ՝ անվերջ վիշտի գոյժ կուան։ Երբ բարիներուն համար յաւէտ մեռնի յաղթութիւնը մահուան, ինձ՝ չարագործիս համար կրկնապատիկ մտնջենականութիւն կ'ստանայ ան. ուր դրան զարնելը բնաւ ազդեցութիւն չունենար, գթութիւնը սպառած ըլլալով ինձ համար։ Երբ զարմանալի հրաշքներու ատմարները բացուին, որոնց մէջ նշանակուած են գաղանիքները իւրաքանչիւր անհատի հիմանուան վարքերուն և մարդկային բնութեան գործերուն, որուն համար սահեցուեցան բոլոր արարածները, երբ իւրաքանչիւր մարմնի վրայ անպակաս դրութեամբ իսկոյն երեւին անունք և աշխարհին հասոզութեան անմատչելի ու խելք մաքէ վեր եղած խոր գաղանիքները մեր աչաց առջեւ կերպարանին, երբ աղերեսը և արցունքներու չանհանութիւնները երկինքը կը գրաւեն հիմա, ներուն՝ մանուամբ կորուիլը կը գուժեն, արդարներուն ուսերի ձայն, իսկ ինձ՝ անվերջ վիշտի գոյժ կուան։ Երբ բարիներուն համար յաւէտ մեռնի յաղթութիւնը մահուան, ինձ՝ չարագործիս համար կրկնապատիկ մտնջենականութիւն կ'ստանայ ան. ուր դրան զարնելը բնաւ ազդեցութիւն չունենար, գթութիւնը սպառած ըլլալով ինձ համար։ Երբ զարմանալի հրաշքներու ատմարները բացուին, որոնց մէջ նշանակուած են գաղանիքները իւրաքանչիւր անհատի հիմանուան վարքերուն և մարդկային բնութեան գործերուն, որուն համար սահեցուեցան բոլոր արարածները, երբ իւրաքանչիւր մարմնի վրայ անպակաս դրութեամբ իսկոյն երեւին անունք և աշխարհին հասոզութեան անմատչելի ու խելք մաքէ վեր եղած խոր գաղանիքները մեր աչաց առջեւ կերպարանին, երբ աղերեսը և արցունքներու չանհանութիւնները երկինքը կը գրաւեն հիմա,

ՔԱՐԻԶԻ հոգեւոր հովիւ Տ. Վռամշապուհ քահանայ, Մնունդի տօնին առթիւ յնորհաւորական հեռագիր մը ուղղած է Աւետ. Ս. Պատրիարքը Հայոց։

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ երրորդ շաբաթուն մէջ, գիշեր մը, գողեր մտեր են Ս. Էջմիածնի վեհարանին խոհանոցը, և տարեր են երեք մեծ կաթսայ, երեք մանեակալ և զանազան պղնձեղէններ։ Գողերը չեն բռնուեր։

ԱՅՍՕՐ Աւետ. Ս. Պատրիարք Հայրը իր բնակարանին մէջ այցելութիւնը պիտի ընդունի Փոխանորդ Սրբազանին և Քաղաքական Ժողովոյ ատենապետ Տիգրան էֆ. Եուսուֆեանի։

ԵՐԷԿ եւս Աստ. Ս. Պատրիարք Հայր, Մնունդի առթիւ այցելեցին ի մէջ այլոց, Լեւոն էֆ. Գարաեան, Տոքթ. Թէրզեան էֆ., Գրիգոր էֆ. Կիւմիւկէրան, Տոքթ. Շերպէթճեան էֆ., Սարգիս էֆ. Սարգիսեան ատենադպիր Քաղաքական Ժողովոյ Էսքիշէհիր, Տիգրան էֆ. Եուսուֆեան, Թադէոս էֆ. Ֆիգրի, Աղեքսանդր էֆ. Փանոսեան, Արշակ էֆ. Շմաւոնեան, Ռուսիոյ դեսպանատան կողմէ թարգման մը՝ Հաճիպիրոյ էֆ., Սիմոն էֆ. Գայսէրլեան, Ազգ. Հիւանդանոցէն Արմաւէնի և Սրբուհի մայրապետները, Սմբատ էֆ. Տէր-Ներսէսեան և Գրնոլրի աւագերէց Տ. Դիոնէսիոս Ա. քհ.ի կողմէ Տ. Վահան քհ. Խոյեան։

Երէկ Աստ. Ս. Պատրիարք Հայր ներկայացան Մայր վարժարանի երկսեռ ուսանողները իրենց անօրէնին Հայկ էֆ. Խճճատրեանի առաջնորդութեամբ և յնորհաւորեցին Ն. Սրբազնութիւնը Ս. Մնունդեան տօնին առթիւ։

ՏՓՂԻՍԷ կը գրեն դեկտ. 24ին. «Մեսրոպ վրդ. Տէր Մովսիսեան Պետերբուրգի հմայարանի դասիրներէ մէկում դեկտ.ի 15ին պաշտպանել է իր մի դիսերտացիան «Աստուածաշնչի հայերէն թարգմանութիւնը» վերնագրով, Հայոց Գրականութեան Մագիստրոսի ատիճանն ստանալու համար։ Պաշտօնական հակառարդներն եղել են Գրոֆ. Ա. Ցագարելի և Գրոֆ. Մառ։ Սրանք մի չարք ընդհանուր և մասնաւոր բնութագրութիւն ունեցող նկատողութիւններ են արել։ Գ. Մառը մասնաւորապէս է արել չատ թերութիւններ բնագրերի բացատրութիւնների և թարգմանութիւնների մէջ, ցոյց է տուել որ դիսերտանտն ի նկատի չի առել Աւետարանի գոյութիւն ունեցող բնագրերից չատերը և վերջապէս, նկատել է որ աշխատութեան վերնագիրը չէ համապատասխանում բովանդակութեանը։ Բայց և այնպէս երկու հակառարդներն էլ ընդունել են որ այդ աշխատութիւն գիտական մեծ արժանիքներ ունի, ուստի Մեսրոպ վարդապետը արժանի է դատուել Հայոց Գրականութեան Մագիստրոսի ատիճանին։»

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹի օր տօն Անուանակոչութեան Տեառն, ըստ սովորութեան Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ Երուսաղէմի Առաքելական Ս. Աթոռոյն միաբաններէն մէկը։ Հետեւաբար կամ Երէցեան Տ. Գէորգ Սրբազան և կամ Երուսաղէմի միաբաններէն Տ. Կարապետ Ծ. Վ. Տէր Կարապետեան պատարագ պիտի մատուցանէ նոյն օրը, Մայր եկեղեցիին մէջ։

ԲԱՐԵՑԻՇԱՏԱԿ հանգուցեալ Խաչատուր Ժամարեանցի հոգւոյն հանգստեան համար Դեկտ. 22 կիրակի Պատարագ մատուցուեր և պաշտօն կատարուեր է Տփղիսի Վանքի աւագ եկեղեցիին մէջ, նախագահութեամբ Տ. Գարեգին եպիսկ. Սաթունեանի և մասնակցութեամբ Բենիկ Մամբրէ և Բարգէն վարդապետներու։

—Պ. Խաչատուր Ժամարեանցի սպանման վայրկեանին Մոսքուայի Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ կը պատարագէր Տ. Էմմանուէլ Նազարեանց քահանան, որ ազմուկը լսելով և պատճառն իմանալով, դուրս կը վազէ՝ Ս. Հաղորդութիւնը ձեռքը բռնած, հոգեվարքին վերջին անգամ հոգեւոր մխիթարութիւն մատակարարելու, բայց խեղճն արդէն հոգին աւանդած էր։

ՄԱՍԻՍ գրական չաբաթաթերթի այսօրուան թիւին բովանդակութիւնն է։

Գրական Աշխարհէն (Մամբրական) Տ. Ա. — Երկրի վրայ (Ոտանաւոր թարգմ.) ԱՂԵՔՍ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ։— Ոսառանիկ Տէր-Մարգարեանց (Դ. յօդուած) ՄԵՐՍԷՏԷԿ։—Աւելութիւններս՝ ՄԱՌԻ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ։ — Էջ մը օրագրէս, Նոր Տարին՝ ՓԱՑԼԱԿ։ — Գրական պատառիկներ՝ Վ. Ա. Գ.— Այեծմիկի փունջը (Վէպ) ԱՆՏՐԵ ԹԷՕՐԻԷ։ — Ցուցատետր։

ԲԻՒՐԱԿՆ չաբաթաթերթը, Տարեգլուխին սկսեալ ընդարձակուած՝ սկսած է հրատարակուիլ ճոխ ու քաղցրագոյն բովանդակութեամբ մը, ընդգրկելով գրական, գիտական, վիպական և այլն ամէն կարգի նիւթեր։ Խմբագրութիւնը մասնաւոր ծանուցում մը մէջ կը յայտնէ թէ, չանք չպիտի խնայէ թերթը խնամեալ և ամէն կարգի ընթերցողներու համար օգտակար բովանդակութեամբ լոյս տեսցնելու։ Արդէն Տարեգլուխին ի վեր հրատարակուած թիւերը երաշխաւորութիւն մըն են այդ խոստման։ Համակերպելով «Բիւրակնի» խմբագրութեան այս ձեռնարկին, կը մաղթենք անիկա յաջողութեամբ պահպանի, տիրապետելով ամէն կարգի ընթերցողներու գնահատանքը, որուն արժանի է իրաւամբ։

Իր այսօրուան թիւին բովանդակութիւնն է.

Զիւրը՝ ՅԱԿՈԲՈՍ Հ. ՃԷՃԻԶԵԱՆ։ Սարգիս Շնորհալի՝ ԲԱՐԳԷՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ։ Կեանքին Կաղանդը՝ ՆՈՎԻՔ ԱՐՄԷՆ։ Երկու ուխտագնացները՝ Ռուս հեղինակէ մը՝ թարգմ. Ե. Մ.։ «Մեղանչել անունը»՝ ԲԱՐՍԵՂ ՇԱՀԳԱԶ։ Հարիւրամեակներու կեանքէն՝ ԲԱՐՈՒԼԻՆ։ Հոսկէ հնկէ։ Զուարճալիք։ Բաղաքական։

ԼՈՅՍ չաբաթաթերթի այսօրուան թիւը հրապարակ ելաւ կեսուեւսալ հեսաքաքրաչարժ բովանդակութիւնով.

Գրական Շարժումը՝ ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ։ Կաղանդի յիշատակ մը՝ ԳՐԻԳՈՐ ԹՈՐՈՍԵԱՆ։ Թեր ու դէմ կարծիքներ կիներու մասին՝ Է.Ս-ՍԷ։ — Զիւնի պատկերներ՝ ԼԻԼԱ. — Անտառին աղջիկը՝ ԾՐԱ Մ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ։— Թէ ի՞նչպէս դրացէ եղայ, Գ. ԳՐԱԳԷՏԵԱՆ։ — Անցեալէն՝ ՌՕՄԱՆ։— ԴէսԴիէն։

ԿԱՐԱՊԵՏ ԷՖ. ԵԱՉՄԱՃԵԱՆ՝ ծանօթ Հայ նկարիչը, կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել յարգոյ հասարակութեան թէ՝ իր ալշատանոցը փոխադրած է Սիրքէճի, Թրամվէյի գիծին վրայ, Անատոլը խանը (Զէպիլիին դէմ), և թէ պատրաստ է իւղաներկ և այլ պատկերներու և գիւղանկարներու յանձնարարութիւններ ընդունիլ դիւրամատչելի գիներով։

Այրի Տիկին Նէվրիկ Մանկասարեան և իր պարագաները իրենց շնորհակալիքը կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք հաճեցան ներկայ գտնուիլ հանգուցեալ ՅԱԿՈԲ էֆ. ՄԱՆԿԱՍԱՐԵԱՆի յուղարկաւորութեան հանդէսին և իրենց ցաւակցական զգացմանց հաւատարիքը յայտնեցին այս ախտր առթիւ։

Ս. ՓՐԿՉԻ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Հանգուցեալ Արթին էֆ. Տիլսիզեանի յուղարկաւորութեան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւններն եղած են Հիւանդանոցիս.

Աղն. Տէր և Տիկին Եղիա էֆ. Վէզիրեան 216, Խաչիկ էֆ. Ղազարոս. 108, Տօկթ. Գրիգոր էֆ. ձելալ 108 դրուշ։

* * *

Հանգուցեալ Տիկին Կիւլիւկ Զ. Գուլումճեանի յուղարկաւորութեան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 8 օսմ. ոսկի նուիրած են Հիւանդանոցիս Մեծ. Տեարք Զենոբ էֆ. Գուլումճեան և որդիք։

* * *

Հանգուցեալ Տիկին Սաթենիկ Գ. ձեվաճիրճեանի յուղարկաւորութեան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 120 դրշ. նուիրած է Հիւանդանոցիս Մեծ. Մ. Ալեքսանեան էֆ., ի Մալչէսթր։

«ՄԱՆԶՈՒՄԷ»ի ՏՊԱՐԱՆԷՆ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԵՑԱՒ
ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԻ
ՎԵՐՋԻՆ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐԸ
Հայերէն թարգմանութեամբ
Կը ծախուի Գալաթիոյ Ալի Ճամաէթի «Իգնատ» և «Մանզումէ» տպարաններուն կից (Վաթան) գրասան մէջ թիւ 38։
Գին 40 փարայ
Գաւառներու համար 60 փարայ.
ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ԱՄԷՆ ԱՆՀԱՏ

ՍԱՓՐԱՖԻՏԷ

ԳԱԼԱԹԱ ՎԱՃԱՌԱՆԻ

Էսկ. Ռում. ոսկի ագչ. գաբ.	33—04
» » էն եւրոքէք	33—06½
» » էն ալտաղ	32—32½
Ռուսերի չրմէնս ագչի գնան	129—7/8
» » էն եւրոքէք	130—
» » էն ալտաղ	128—50

ՊԱՆԳԱ ԱԳՍԻՕՆԼԱՐԸ

Բէյի ագսիոնը Օս. փր.	—
Սիկարէթ Ա.	0—20
» Բ.	—90
Թրամվայ	6—20
Ֆուրգոնս	1—80
Օպլիկասիոն Թրամվայ	493—
Աստրանս	4—20
Գոբրոբասիոն	0—07
Գոմմէրսիալ	0—12
Քրէտի Ֆոնսիէ Էժիբսիէն	265—
Լոբիսմ	79—
Գանգ Նասիոնալ ոբ Կոէգ	417—
Թրանսվասալ	145—
Ըսխթիմ Թանվիլաթը	494—
Անատոլը չրմ ագսիոնը	11—80

ԱԳՔԷԼԷՐԻՆ ՖԻԾԱՔԸ

Օսմ. լիրասը 100 դշ.	դր.
Պէյսոյ մէճիտիյէ ֆարգը	108—05
Մէթալիք	103. 20
Ինկիլիզ ալթունը	110—08
Ֆրանսզ ալթունը	87—29
Բոլ	90—
Գրէմից ալթունը	51—06
Գարպոն գաշմէսի	8—57

ԷՎՐՕՊԱ ՎՕՐՍԱՍՔ

Լօնտրա 23 յունվար

Ինկ. էհսամը Ինկ. լիրասը	93—37
Օսմ. » գրանտը	29—87
» » Բ	32—75
» » Գ	60—25
Օսմանլը Պանգասը	14—12
Մըսըր Տաւ. մութթահրէտ	107—87
Պուլկար խթիգրուզը	93—75
Դամպիս Բարիզ 3 այ վասէ	25—36¼
Թրանսվալ	5—75
Շարթրէք	8—50

Պերլին 23 Յունվար

Բուսէլի չրմէնտրֆ. (մարգ)	133—50
Լօնտրա իւզերինէ գամպիս	20—305

Բարիզ 23 Յունվար

Ֆրնս էհս. 3%ֆր.	100—12
Եէնի Օսմ. էհսամը գրանտը	30—35
Բուսէլի չրմէնտրֆէրի	132 75
Իթալիա էհսամը	102 20
Բոնորիթէ Թիւրք	514—
Օսմանիյէ	—
Տուան Օթման	489—
Սքանեսլ	89—20
Թրանսվալ	147—
Էժիբսիէն իւնիֆիյէ	109—50
Զարթրէք	92—50

Վիէննա 23 Յունվար

Լօնտրա իւզերինէ գամպիս	240—50
Բուսէլի չրմէնտրֆերի ֆր.	122—30
Օսմանլը Բէժի ագսիոնը	339—50

ԳԱՄԳԻՕ

Լօնտրա	110—17
Բարիզ 3 այ վասէ	22—78
Ֆիորէն Մանատէլի	21—73

)(93)(

սատակցած՝ Աստուածային բարկութիւններէ խիստ նեղն ինքն՝ տրտում հոգւով Քեզ կ'աղաչեմ, ո՛վ Սուրբ Աստուածածին, Որ մարդէ (գոյացած) հրեշակ, մարմնով տեսնուող Քրիստոսէ, երկնաւոր թագուհի, օգի նման դուռ, լոյսի պէս մաքուր, արուսեակին բարձր տեսքին նման յատակ ես ու աւելի գերազանց՝ Սրբութիւն Սրբութեանցի բնակավայրէն ուր ներելի չէր ոտք դնել. երանելի խոստումին տեղը՝ շնչող եղեմ, և բոցեղէն սրով պանպանուած կեանքի ծառն ես անմահութեան՝ բարձրեալ Հօրմէ զօրացած ու հովանաւորու

ՀԻՒԱՆԴ ՕՐԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՅՈԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Ս. ՓՐԿՉԻ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԷՆ)

Գ.

Գլօրճօրմին տակ

Քանի տարի է որ կ'ապրիմ, և ամանկ խորունկ քուն չէի ունեցեր ո՛չ մէկ տեղ՝ ո՛չ գիշերը, ո՛չ ցորեկին, քուն մը խորունկ ու զօրաւոր, ուրկէ արթնցուս՝ տժգոնելի յոգնածութիւն մը կը զգամ ամբողջ էութեանս վրայ։ Իմ առջի անկողինիս մէջ փոխադրուած, հիմա ջղաւոր կ'ունենայի, քուն ցաւեր, որոնք կարատուններէն կը գոյանային և երեւակայութեան, մղձաւանջին շինածներէն տարբեր գըլխովին ու իրապէս սիրտ բզկտող, հոգին տանջող խիթեր։ Եռքէն՝ երբոր վերջին ի՛նչ ըլլալուն տեղեկացայ, ինքզինքիս գալով հաստատ թէ իրաւունք ունէր մարմնոս տիգրան Ծայրայիզօրէն առապելու, մինչեւ սիրտս տիս փոխանցելու տարեան իր կոծիծանքը, մինչեւ հոգիս արթնցնելու չափ իր դժնեանքը։ Կ'ուզէի պռալ, կանչել, ազաղակել բարձր ձայնով ունեցած մարմնի, սիրտի ու հոգիի հաստատուն թախիծս. ու, հապա՛ չարժելու վրայ, բերան բաց կը մնար՝ յամառօրէն, լեզուս կարկամած։ Եւ գիտնալով թէ ցաւերը լալով կը մեղմանային՝ հրաւէրն պէս, որուն վրայ ջուր կը լեցնեն մարելու համար՝ կը ջանայի լալ, բայց, աչքերս խուփ, լալը մոռցած էի կարծես՝ իր է՞ն պէսքը ունեցած վայրկեանին։ Եօթը օր համանման տառապանքով տառապեցայ՝ անկողինիս մէջը անշարժ, դատուած, կռնակի վրայ պառկած։ Աչքերս անկած վառզ կաղէն ցոլքերուն՝ կ'անիծէի գիշերը, որ չէր հասնէր, որ կ'ուշանար խաւարուս նակ իր ծոցին բնութեան լուսեղ ճրագը վառելու։ Եւ ցորեկին ալ կը ձանձրանայի տառապանքս. Բլօրօֆօրմին խնդեցնող հոտը կարծես նորէն կ'ասնէի, մխիթարութեան համար բռնուած տարանոր խօսքերը կը բարկացնէին իսկ բոլոր հիւանդները կրող կ'երեւային աչքիս առջեւ, ձերմակազգեստ հիւանդապահները չէի ուզեր տեսնել՝ հակառակ անոնց ինձ հանդէպ ցոյց տուած սպասաւորելու պատրաստակամութեան։ Ու, ի՛նչ մեղքս պահեմ, տարտարներն ալ — բժշկա՛ռը նոյն իսկ — խուժդուժ մարդեր կը տեսէի եռ՝ իմ ցաւիս դերին՝ որոնք որոշած ըլլային Ծաւին Սրուտկն մէկ քանի կաթիլ հրամցնել՝ հանդիպող հիւանդին։ Անկողնէս՝ աչքերս ցցած պատուհանն դուրս՝ արեւն ճառագայթներուն կը ցանկայի հոգեւին։ Բա՛ւն հիւանդն էի հիմա, ճշմարիտ տառապող։ Ութը օր թմրութեան մէջ, դատանքիս մէջ պրիւեցաւ մարմնոս։ Ու ըսի թէ, կեանքիս մէջ փակագիծ մը բացուեցաւ։

Մինչդ մը, երկու տարբեր դառնութիւններ ունեայ. մէկին ասն առաւ քանի մը հիւանդներու մեկնումը, որոնք կը թողէին Հիւանդանոցը՝ բժշկուած, իրենց եաեւէն երանող աչքեր արցունքով թրջելով. ուրիշ օր մը ալ տեսայ տարբեր հիւանդ մը, որ նոյնպէս Հիւանդանոցը կը թողուր, բայց ո՛չ առողջ եղած ըլլալուն համար, հապա՝ սիրտ բզկտող պատճառով մը, մեռած էր խեղճը, որուն աղիքներուն մէջէն ընկոյզի ձեւով երգնա քարեր հանած էին, և որուն մարմինը ուելի՛ թունաւոր քանի մը տեսակ հիւանդութիւններու եւ պանդոկ մը է եղեր։ Երկու ապուշներ՝ իրենց ըրածին առանց գիտակցութիւնը ունենալու՝ հարս տասնելու պէս՝ ուրախ զուարթ՝ ասին տարին մերկ ձաղը այդ մարդուն, որուն եռանէն գլացո՛ղ մը չի կարն։ Դուրեանի ըսածին պէս։ Ասկէ իմ կրած երկրորդ ու ուելի տպաւորիչ գառնութիւնս, որով մահուան դաղափարը ակաւ ակել հգիս և տարակոյս ունեցայ ազենալուս վրայ։ Բայց օրենուած առաւ մը բոլոր տարակոյսներ, բոլոր կասկածներս բոլորովին վարուեցան միայնա՝ երբոր բժիշկը եօթը օր եաքը վերջին կապը քակեց։ Ես, անձկութիւնով լեցուած, աչքերուս դալկահար նայուածքը յառած գամած տոքթորին զնեղ աչքերուն էի՛նդ մէջը, անոնց ուրախ կամ ցաւոտ արտայայտութենէն կ'ուզէի տառապանքս մեկնել վերջիս ի՛նչ ըլլալուն պարագան։ Բժիշկին պայծառ ժպիտը չուշացաւ. հաստատ թէ գիտութիւնը իր պաշտօնը ազէկ ու խնամով կատարած էր ու եռ փրկուած էի ա՛ռ։ Այդ օրէն համոզուեցայ թէ տակաւին միջոց ունիմ տարեալ։ Եւ կեանքիս մէջ բացուած Տառապանքի փակագիծը փակուա՛ծ էր։ Ոտքի ելայ, նախ տատամսելով, յետոյ կամաց կամաց քալելու վստահ վարժութիւնով։ Անկէ վերջը Հիւանդանոցին հիւր մնալի դեռ երկու յաբաթի չափ. և պէտք է ըսել թէ ե՛ս էի որ օր առաջ ուզեցի բաժնուիլ հիւանդարանէն, ինչու որ առողջ մարդու հիւանդութիւնը ունէի հիմակ ալ և տաք ցանկութիւնը՝ ժամ առաջ նորէն հաշնելու քաղաքի մարդու վերարկուն, նորէ՛ն իմ դեղիս հոգերուն վրայ կոխելու, գարեզակի շառապելու, հա՛ն, ուր յարգուած բարեկամներ ու սիրուած անձեր թողեր էի մէկէն ի մէկ, գրեթէ անիմացորէն, և որոնց կարգին նախապատիւ տեղը կը բռնէր պաշտելի Մայր մը, անձնուէր ու բարի կին, որուն աչքերը արցունքով ուռած՝ ճամբան կը նայէին անհամբեր։

Հիւանդանոցին վրայ մտէն գաղափար մը ունենալու համար էր որ հոն գտնուած վերջին օրս այդ հաստատութեան բոլոր յարկաժիները այցելելու յանգուցուցի։ Ու պէտք է խոստովանիլ թէ հեռուէն հեռու Գթութեան այս Տունին նկատումով լսած ու կազմած նպատաւոր կարծիքս չեշտուեցաւ, որով դիւրին կ'ըլլայ հեռացնելը թէ անարներքին հակադրութեան հոգատարները պաշտօնին խղճմտօրէն կատարող անձնաւորութիւններ են, ու Հիւանդանոցը կարող ձեռքերու պանպանումին է յանձնուած։ Գարշպէս հիանալի է Բարեխնամ Կառավարութեան ըրած նպատաք, որ անունդի հայթայթումին առաջնական պէտքին օրը օրին գոհացում կուտայ հայրավայել խնամատարութիւնով։ Թէ՛ ներքին ու թէ արտաքին հիւանդութիւններու սրբանները, որոնք ամէն ժամանակ աւելի հիմա լեցուն թիւով հիւանդներ կը պարունակեն իրենց մէջ, կատարեալ կարգապահութիւն մը ունին, որ անհրաժեշտ եղող խնամքին անպակասութիւնը յայտնի կ'ընեն։ Հիւանդութիւնները թէեւ բազմատեսակ են, բայց անոնք դարմանող բժշկական Մարմինը՝ գլխաւորութիւնով Տօքթ. Զարդարեանի ու Տօքթ. Տաղտարեանի պէս ճարտար բժիշկներու՝ գիտութեան ընձեռնած միջոցներով կը ջանայ յաղթահարել և կը նկրտի անոնց կատարած ցաւուոթ ուեներուն առաջը առնել։ Մանաւոր յարգանքով ներս կը մտնեմ ծերանոցին սրահէն, ուր բոլորուող ալեւորները կեանքին Անցեալը կը պատկերացնեն՝ իրենց սա՛ ներկայութիւնովը։ բաղդաւոր ծերուներ նորէն, որ ապահով հանգրանի մը ներքեւ տեղաւորուած՝ իրենց վերջալուսային օրերը կը հոլովեն հնամենի տասուլիներով որոնք իրենց հետ միայն պիտի հատնին։ Կան հիւանդապահներու ձեռքին տակ կիներու Հիւանդանոցը ուելի՛ մաքրութիւն կը տեսնեմ և աւելի կանոնաւորութիւն։ կոկիկ մը շարուած են բոլոր սրահներուն ալ մէջ մահճակալները, կատարեալ մաքրութիւնով, ամէն դի կանացի մասներու գեղուհ հպումը յայտնի կ'ըլլայ։ Եւ հիւանդապահները աշխուրջ կը հսկեն իրենց խնամքին վստահուած այս բաժինքն Հիւանդանոցին, որ բնականաբար, կրկին հոգածութեան կը կարոտի։ Բայց չիտակ չի նկատեցի ես այն կարգադրութիւնը, որով Աղջիկներու Որբանոցը կիներու Հիւանդանոցին ձիւռ կուշաը, անոր մէկ մասին մէջ հաստատած է. այդ աղուորիկ, վարդ երեսով աղջիկներուն իրրեւ դեղարոց ու պատսպարան ասկէ բոլորովին տարբեր, բոլորովին զատ տեղ մը ըլլալու է, Ս. Յակոբի աղջիկներու Որբանոցին պէս, հեռո՛ւ հիւանդ մթնոլորտէ, ուր այդ դեռատի որբ աղջիկները աւելի առատօրէն կարենան քմբոլխնել այդ տարիքին յատուկ բոլոր անուշութիւնները՝ միլիավարէն առանց գէշ կերպով ազդուելու։

Երկու ծանօթներ ունէի Հիւանդանոցին մէջը. մին աշխարհական ու միւսը եկեղեցական. գրագէտ երկուքն ալ. մնաք-բարովի կ'երթամ իրենց. վերջինը մանաւանդ իս կը յուզէ իր մեղմագեամ խօսակցութիւնով ու վիճակով. կ'երանէ իս որ բուժուած կը մեկնիմ, մինչդեռ ինք իր վերառողջութիւնը չիյուսար. բանի ճիգերով հազիւ իրեն յոյս տուող խօսքեր կ'ընեմ. ու՝ աչքերուս մէջ արցունք կը թողում տեսնելով, որ վարդապետը,—չնորհալի, խոհուն, բանիմաց, ապագայի տէ՛ր Արմաշական Հայր Աղանը,—կը մնայ առանձին, իր մասվրդովանքին մէջ նորէն։

Հիմա որ, ա՛լ հիւանդ չեմ, սրտի պարագայ մը կը սեպեմ երախտագիտութիւնս յայտնել՝ Նիկոմիդիոյ Առաջնորդ Գեր. Տ. Սահակեանս Ս. Եպսկ.ին, Պարիզակի՝ Աւագերէցՙ Արժ. Տ. Կարապետ հօր, Թող. Խրիմեանին ու Հոգաբարձութեան, և «Մանկու